

Ch

Chabaciniáš, jeden z Rechabitských, jehož potomek odepřel pít víno, věren starému ustanovení [Jr 35,3].

Chabaiáš [= Hospodin se ukryl?], otec několika Židů, kteří žádali, aby byli zapsáni do kněžských seznamů, ale nemohli prokázat svůj původ z kněžského pokolení, a tak byli ze seznamu škrtnuti [Ezd 2,6 1n; Neh 7,63n].

Chabor [2Kr 17,6; 18,11; 1Pa 5,26], přítok Eufratu v krajině *Gozan. Sem zavedl assyrský král Tiglatfalazar půl třetího pokolení Izraelova [Ruben, Gád a polovina Manasses] do zajetí. Zpravidla se má za to, že jde o nynější řeku Chabur, jež se po 300 km toku vlevá do Eufratu u Karkisije [starověké Circesium].

Chadid [= ostrý, zašpičatělý], benjaminské město, ztotožňované dnes s městem Adida, vystavěným na vrchu v planině Šefela [Ezd 2,33; Neh 11,34] sv. od Lyddy.

Chadlai [= ustávající?], jeden z předních mužů pokolení Efraimova, kteří na návod proroka Odeda zabránili uvést do otroctví zajaté Judejce [2Pa 28,12].

Chagab [Lv 11,22]. – 1. Druh kobyly, jež bylo Izraelitům dovoleno jísti. Byly k tomu účelu všelijak upravovány: buď byly usušeny, rozmělněny a míšeny se zeleninou na lívance, nebo uzeny, vařeny nebo pečeny na másle. 2. Zakladatel jedné z rodin Netinejských [Ezd 2,46].

Chagaba [aram. = kobylyka], zakladatel jedné z rodin Netinejských, odlišný od *Chagab [Ezd 2,45; Neh 7,48].

Chachaliáš, otec Nehemiášův [Neh 1,1].

Chachmon [= moudrý], zakladatel rodiny Chachmonoviců [1Pa 11,11; 27,32 sr. 2S 23,8; Tachmonský].

Chakufa, zakladatel jedné z rodin Netinejských [Ezd 2,51; Neh 7,53].

Chalcedon [Zj 21,19 sr. Iz 54,12] podle města Chalcedonu [Chalkedon] v Malé Asii; je to odrůda křemene SiO₂ různé barvy, málo lesklý, prosvítavý, v lomu celistvý. Ch. barvy tělní slově karneol, zelenavý jako nezralé jablko chrysopras [nejvzácnější odrůda křemene]; šedý, černě proužkovaný onyx. Třetí základní kámen nebeského Jerusalema byl ch. Někteří vykladači mají však za to, že pisatel měl na mysli chalcedonský smaragd nebo chalcedonský jaspis, protože jméno ch. pro kámen bylo známo až ve středověku.

Chále, jedno z nejstarších měst assyrských, podle pověsti vystavěné Nimrodem [Gn 10, 1 1n], později přestavěné Salmanasarem I. [1280–1260 př. Kr.] a zvolené za sídlo královské v době Asurnasirpalově [884–859 př. Kr.].

Zříceniny Nimrud [32 km j. od Ninive] označují jeho poslední pozůstatky.

Chali [= ozdoba, šňůrka na krk], ves na hranicích území pokolení Asserova [Joz 19, 25], snad dnešní Chirbet 'Alia 20 km sv. od Akko.

Chalkol, Kral. Kalkol [1Kr 4,31; 1Pa 2,6], jeden ze tří synů Mácholových, vynikajících moudrostí [1Kr 4,31]; podle 1Pa 2,6 syn Záře z pokolení Judova.

Chalne. 1. Nějaké město v Babylonii, jež spolu s jinými tvořilo základ království Nimrodova [Gn 10,10]. – 2. Město, jmenované ve spojitosti s *Emat a *Gát, snad totožné s dnešním Kullani asi 10 km od Arpádu [Am 6,2].

Chalno, jedno z měst, které marně odporovalo Assyrii [Iz 10,9], snad totožné s *Chalne 2.

Cham. 1. Druhorozený syn Noé [Gn 5, 32; 6,10; sr. 9,22nn], podle Gn 10,6–14 praotec Chamitů [Chus, Mizraim, Put a Kanán]. Chus je pokládán za praotce národů jižní Arabie a Mouřeninů, Mizraim Egyptanů, Put národů afrických, Kanán obyvatelů Palestiny a Fénicie. První stopy po Chamitech v Palestině máme už z doby mezi 8. a 7. tisíciletím př. Kr. Patřili podle Hrozného

Moabské božstvo Chámos. Relief nalezený na vých. břehu Mrtvého moře.

k vlně národů, stěhujících se z oblasti maloasijsko-podkavkazské do Egypta. V žalmech slove Egypt zemí Chamovou [Z 78,51; 105, 23; 106,22].

2. Místo, kde podle Gn 14,5 Chedorlaomer a jeho spojenci pobili Zuzimské. Je-li Zuzim, jak se soudívá, totožné se Zamzomim [Dt 2, 20], leželo Ch. v zemi amonitické s. od Kiriathaim a Arnanu, snad dnešní Ham.

Chámos, národní božstvo moabské [Nu 21,29; Sd 11,24; Jr 48,7.13.46], uctíván jako ammonitický Moloch obětováním dětí, takže někteří badatelé obě božstva ztotožňovali [2Kr 3,27]. Šalomoun vystavěl tomuto božstvu výsost, kterou jeden z jeho nástupců, Joziáš, zrušil [1Kr 11,7; 2Kr 23,13].

Chamuel. Syn Náchora a Melchy, praotec jednoho z aramejských pokolení [Gn 22,21].

Chamutal, dcera Jeremiášova z Lebna, matka kráľů Joachaza a Sedechiáše, žena Joziášova [2Kr 23,31; 24,18; Jr 52,1].

Chanameel [Jr 32,7], syn Sallumův, bratranec Jeremiášův.

Chanani [= milosrdný]. 1. Jeden z Davidových bojovníků [1Pa 11,43]. – 2. Syn Sasákův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,23]. –

3. Syn Azelův, potomek Jonatanův [1Pa 8, 38; 9,44]. – 4. Syn Igdaliáše, muže Božih; bydlel při chrámu jerusalemském [Jr 35,4]. – 5. Zakladatel jedné z rodin Netinejských, jejíž potomci se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Ezd 2,46; Neh 7,49]. – 6. Jeden z těch, které vybral Nehemiáš k vyučování Zákona [Neh 8,7 sr. 10,10]. – 7. Dva vůdcové národa, kteří potvrdili smlouvu s Bohem [Neh 10,22. 26]. – 8. Syn Zakurův, který byl ustanoven pomocným správcem skladů za Nehemiáše [Neh 13,13].

Chananeel [= Bůh byl milostiv], věž, která tvořila část hradeb jerusalemských; z Neh 3,1; 12,39 se soudí, že Ch. je druhé jméno věže Mea. O této bráně je dále zmínka v Jr 31,38 a konečně i v Za 14,10 v souvislosti s »branou úhlovou«, která ležela proti bráně bravné [*Jerusalem].

Chanani [= milostivý nebo: Hospodin (?) je milostivý]. – 1. Syn *Hémanův a hlava 18. třídy zpěváků při službě v chrámu jerusalemském [1Pa 25,4.25]. – 2. Prorok, jenž se odvážil pokárati *Azu, krále judského, za což byl uvržen do vězení [2Pa 16,7.10]. Snad byl také otcem proroka Jehu [1Kr 16,1.7], jenž horlil proti Bázovi a Jozafatovi [2Pa 19,2; 20, 34]. – 3. Jeden z kněží, kteří v době Ezdrášově pojali cizozemku za ženu [Ezd 10,20]. – 4. Bratr Nehemiášův [Neh 1,2], který se stal později hejtmanem v Jerusalemě [Neh 7,2]. – 5. Kněz, o němž je zmínka v Neh 12,36.

Chananiáš [= Hospodin je milostiv], jméno ve SZ často se vyskytující:

1. Hlava 16. třídy zpěváků v chrámu jerusalemském [1Pa 25,4.5.23].

2. Vojevůdce ve vojsku krále Uziáše [2Pa 26, 11].

3. Syn Azurův z pokolení Benjamin v Gabaon, falešný prorok, žijící v době Sedechiáše, krále

judského. Je to protivník Jeremiášův, který veřejně proti němu mluvil v chrámě tvrdě, že ve dvou letech bude zničena moc Babylonských, že se ze zajetí s ostatními vrátí Jekoniáš, syn králův, ž se navraceny budou všechny poklady chrámové i palácové, které Nabuchodonozor odvezl do Babylona [Jr 28,1.12.17]. Faraó *Ofra byl jeho inspirátorem: podněcoval malé státy proti Babylónanům, potom však je zrádně opustil. Když Jeremiáš vystoupil se jhem na šíji [Jr 27], které nosil na rozkaz Boží, aby naznačil nastávající ztotočení národa, Ch. toto jho zlámá, že tak bude zlámána moc Chaldejských. Jeremiáš předpověděl Ch-ovi smrt pro toto znevažování svatosti a svrchovanosti Hospodinovy, která měla za následek duchovní desorientaci národa.

4. Děd Iriáše, hejtmana nad stráží v bráně Benjaminově, který uvěznil Jeremiáše, klada mu za vinu, že utíkal ke Kaldejským [Jr 37, 13].

5. Kníže z pokolení Benjamin [1Pa 8,24].

6. Hebrejské jméno Sidracha, který podle pověsti židovské byl z domu Davidova [Dn 1,3. 6.7.11.19; 2,17].

7. Syn Zorobábelův [1Pa 3,19].

8. Syn Bebalův [Ezd 10,28], který se vrátil s Ezdrášem z Babylona.

9. Kněz nějaký, syn apatékářův [lékárníkův], zaměstnaný při stavbě zdí jerusalemských za Nehemiáše [Neh 3,8].

10. Přední kněz z otcovské čeledi Jeremiášovy v době Joiakimově [Neh 12,12].

11. Hejtman hradu jerusalemského v době Nehemiášově, s nímž sestavil řád pro strážce bran jerusalemských [Neh 7,2–3].

12. Izraellec [Neh 10,23], který se spolu s jinými zavázal k plnění smlouvy o ostříhání zákona Hospodinova.

13. Otec Sedechiáše, současník Jeremiášův [Jr 36,12].

14. Kněz z doby Nehemiášovy, jenž byl trubáčem při posvěcování chrámu [Neh 12,41].

Chanes, město v Egyptě, asi 80 km j. od Memfis na z. břehu Nilu [dnešní Ahnas], známé také pod jménem Herecleopolis Magna [Íz 30,4].

Chanun. 1. [= smrdutý?] Syn Náhasův [2S 10,2; 1Pa 19,1–4]; král ammonitický, který zneuctil vyslance Davidovy [2S 10,4] a tím vyvolal válku a přivodil si zhoubnou porážku [2S 12,31; 1Pa 19,6–18]. – 2. [zde smysl jména snad = omilostněný]. Muž, který s obyvateli Zanoé opravil bránu při údolí v hradbách jerusalemských [Neh 3,13]. – 3. Šestý syn Zalafův, který také pomáhal při opravování hradeb jerusalemských na straně východní [Neh 3,30].

Chápati. Kral. tímto slovem překládají pět různých řeckých výrazů. Mt 16,23 lze překládati »mysliti na věci lidské«. Mt 19,11 »pochopiti slovo«. U J 8,43 je užito řeckého výrazu pro poznání, jež plyne z úzkého poměru mezi osobami [J 10,14n.27], při čemž víra

[234] Charakter–Chasabiáš

a poznání velmi úzce spolu souvisí. Poznání [= chápání] je nemožné tam, kde chybí naslouchání slovu«, tedy víra [sr. J 5,24; 6,60. 64.69; 12,46–48; 17,8]. Sloveso chápati v 1K 2,14 překládají Kral. jinde »přijímáti« [Mt 10, 40n; 18,5; Sk 8,14; 11, 1; 1Te 1,6; 2,13]. Člověk se při slyšení slova musí rozhodnout, zda je přijme nebo ne. Žd 5,13 je užito řeckého výrazu, jenž znamená nezkušený [v slovu spravedlnosti].

Charakter. Toto slovo nemá u Kralických Zj 15,2 dnešní význam určitého význačného, nápadného rysu povahy, ať v dobrém nebo ve zlém, nýbrž je jím přeloženo poněkud jinak znějící slovo řecké [*charagma*], které znamená konkrétně ražbu [na př. na mincích] nebo cejch, punc. Autor Zj má patrně na mysli obraz zbožštěného císaře vyražený na mince, míry, váhy atp. a tím celý život poznamenávající znakem modloslužby. Ve Zj se toto slovo objevuje dosti často [13,16.17; 14,9.11; 16,2; 19,20; 20,4], ale Kraličti je všude jinde překládají slovem znamení. Slovo *charagma* se vyskytuje ještě Sk 17,29, kde je Kraličti volně opisují [řemeslem... vyrytý]. Na jediném místě NZ se vyskytuje řecké *charakter* [Žd 1,3]. Kraličti je zde překládají českým obraz, cítíce v něm snad ještě více než my kofen »raziti«; smyslem výroku jest, že v Synu jest jako v minci razidlo odražena a pro nás viditelně přítomna sama nejvnitřnější podstata Boží. LXX užívá téhož slova v Lv 13,28; Kral. zde příslušné hebrejské slovo překládají »šrám« [spáleniny]. XX

Cháran. – 1. Jméno místa v Mesopotamii, kam se vystěhoval *Abraham se svou rodinou z Ur Kaldejských [Sk 7,2.4]. Bylo to čilé obchodní město na hlavní obchodní cestě z Babylona do zemí kolem Středozemního moře. Za ochránce Ch. bylo pokládáno měsíční božstvo. Zde zemřel otec Abrahamův Táre [Gn 11,31n; 12,4n], zde se také usadili potomci Abrahamova bratra Náchora [Gn 24,10; 27,43]. Také Jákob zde trávil nějakou dobu [Gn 28,10; 29,4n]. Leželo v Pádan Aram [Kral. Pádan Syrské, Gn 25,20], krásné krajině mezi Chabur a Eufratem. – 2. Syn Kálefa a jeho ženy Efy z rodu Ezronova [1Pa 2,46]. – 3. Hořejský kníže, syn Dizanův [Gn 36,26; syn Disonův 1Pa 1,41].

Charbona [Est 1,10; 7,9], třetí ze sedmi komorníků [kleštěnců] krále Asvera.

Charef, syn Kálefův, praotec obyvatelů města Betgader [1Pa 2,51].

Chargol [Lv 11,22], druh kobylek, jež směli Židé požívat, nemíni-li se tu larva nebo jiný vývojový stupeň kobylky stěhovavé.

Charhaiáš, otec zlatníka Uziele [Neh 3,8].

Charchas, praotec Salluma, manžela prorokyně Chuldy [2Kr 22,14], nazývaný v 2Pa 34,22 Chasra.

Charchur [= prudké horko, horečka], zakladatel jedné z rodin Netinejských, jejíž

potomci se vrátili z Babylona do Palestiny se Zorobábelem [Ezd 2,51; Neh 7,53].

Charif [= podzimní?], zakladatel rodiny, jejíž potomci se vrátili se Zorobábelem z Babylona [Neh 7,24; 10,19]. Je totožný s Jorahem [= podzimní dešť?] z Ezd 2,18.

Charim [= zasvěcený? nebo probodený?]. – 1. Potomek Aronův, jenž se rozrostl v rod za dob Davidových a tvořil třetí třídu kněžskou [1Pa 24,1.6.8]. Potomci tohoto rodu se vrátili z Babylona [Ezd 2,39; Neh 7,42; sr. Ezd 10,21; Neh 10,5]. – 2. Zakladatel rodiny, jejíž potomci se vrátili z Babylona se Zorobábelem [Ezd 2,32; 10,31; Neh 3,11; 7,35]. Nepatřili ke kněžím.

Charkemis = Karkemíš [2Pa 35,20], starodávné město v Sýrii, na pravém břehu Eufratu, kdysi jedno z hlavních měst Hetejské říše, jež byla vyvrácena Sargonem r. 717 př. Kr. dobytím tohoto města [Iz 10,9]. Po bitvě u Megiddo opanoval Ch. egyptský král Necho II. r. 608 př. Kr., ale už tři léta nato byl faraó Necho II. právě u Ch. na hlavu poražen od Nabuchodonozora II. Velikého [Jr 46,2]. Nyní slovo Džerabis.

Charmi [= vinař]. – 1. Čtvrtý syn Rubenův [Gn 46,9], zakladatel čeledi charmitské [Ex 6,14; Nu 26,6; 1Pa 5,3]. – 2. Muž z pokolení Judova, otec Achanův, syn Zabdi a Zimri [Joz 7,1.18; 1Pa 2,7; 4,1].

Charnefer, syn Zofachův z pokolení Asserova [1Pa 7,36].

Charod [= posvátná hrůza], studnice na sz straně Gelboe [nynější 'Ain Jalud], kde utábořil Gedeon své bojovníky proti Madiánským, shromážděným před vrchem *More [Sd 7,1].

Charodský, obyvatel města Charod [snad dnešní Chirbet Chareidan asi 6 km jv. od Jerusalema 2S 23,25].

Charsa [= němý či rytec?], zakladatel jedné z rodin Netinejských, jejíž potomci se vrátili z Babylona se Zorobábelem [Ezd 2, 52; Neh 7,54].

Charsen. Jeden z princů perských na dvoře krále Asvera [Est 1,14].

Charufský Sefatiáš z pokolení Benjaminova, který se připojil k Davidovi v Sicelechu [1Pa 12,5], snad totéž jméno jako *Charif [Neh 7,24].

Charamaf [= s probodeným nosem?], otec jakéhosi Jedaiáše, jenž opravoval zdi jerusalemské [Neh 3,10].

Charus [= zlato nebo těž možná: znetvořenina a j.], tchán krále Manassesa [2Kr 21,19].

Chasabiáš [= Hospodin uváží!].

1. Levita z pokolení Merari, praotec Etanův [1Pa 6,44n; 9,14; Neh 11,15].

2. Jiný levita z pokolení Merari, syn Jedutunův, náčelník dvanáctého sboru hudebníků chrámových z Davida [1Pa 25,3.19].

3. Levita z pokolení Kahat, z rodu Hebron, dozorce nad západojordánským krajem [1Pa 26,30; sr. 23,12].

4. Syn Kemuelův, levita, kníže pokolení Lévi za Davida [1Pa 27,17].

5. Kníže pokolení Lévi za Joziáše [2Pa 35,9].

6. Levita z rodu Merari, jenž se připojil k Ezdrášovi u řeky Ahava, jeden z těch, kteří spravovali poklad na cestě do Jerusalema [Ezd 8,19.24; Neh 10,11]. Později se stal jedním z chrámových hudebníků [Neh 12, 24].

7. Levita, hejtman nad polovicí kraje Cejly, jeden z těch, kteří měli na starosti opravu hradeb jerusalemských [Neh 3,17].

8. Levita z rodu Azafova [Neh 11,22].

9. Kněz, náčelník čeledi Helkiášovy [Neh 12, 21], velekněz za Joiakima [Neh 12,12n].

Chasabna, jeden z těch, kteří s Nehemiášem stvrdili smlouvu s Bohem [Neh 10,25].

Chasabneiaš [?] – Hospodin mne pro zkoumal]. 1. Otec jakéhosi Chattuse [Neh 3, 10]. – 2. Jeden z levitů, kteří připravovali lid k uzavření smlouvy s Bohem [Chasabneiaš Neh 9,5].

Chasadiáš [= Hospodin je milostiv], syn Zorobábelův [1Pa 3,20].

Chasbaddana, jeden z těch, kteří stáli po boku Ezdrášovi při jeho řeči k navrátilcům ze zajetí [Neh 8,4].

Chasem Gízonský, jeden z bojovníků Davidových [1Pa 11,34], nazývaný v 2S 23,32 Jasan.

Chasifia. Nějaké místo při cestě z Babylo-na do Jerusalema, patrně buď v Babylonii nebo v její blízkosti [Ezd 8,17].

Chasluim [Gn 10,14; 1Pa 1,12], potomek Chámův, který se vyskytuje v seznamu synů Mizraim mezi Petruzim a Kafturim, z čehož soudíme, že byli usazeni v Horním Egyptě.

Chasub. – 1. Syn moabského Pachata, který se zúčastnil oprav zdi jerusalemské [Neh 3,11]. – 2. Žid, který opravoval zeď jerusalemskou naproti svému domu [Neh 3,23 sr. 10, 23]. – 3. Otec Semaiášův, levita z rodu Merari [1Pa 9,14; Neh 11,15].

Chasuba [= uvážený], syn Zorobábelův [1Pa 3,20].

Chasufa, zakladatel jedné z rodin Netinejských, jejíž členové se vrátili se Zorobábelem ze zajetí [Ezd 2,43; Neh 7,46].

Chasum, zakladatel rodiny, jejíž potomci se vrátili se Zorobábelem z Babylo-na [Ezd 2, 19; 10,33; Neh 7,22; 8,4; 10,18].

Chatat [= zděšení], syn Otónielův [1Pa 4,13].

Chatifa [aram. = zajatec?], zakladatel jedné rodiny Netinejských, jejíž potomci se vrátili se Zorobábelem z Babylo-na [Ezd 2,54; Neh 7,56].

Chatita, vrátný, zakladatel rodiny, jejíž potomci se vrátili z Babylo-na se Zorobábelem [Ezd 2,42; Neh 7,45].

Chattil, jeden ze služebníků Šalomounových, zakladatel rodiny, jejíž potomci se vrátili se Zorobábelem z Babylo-na [Ezd 2,55.57; Neh 7,57–59].

Chattus. – 1. Syn Semaiášův z pokolení Judova [1Pa 3,22]. – 2. Náčelník kněží, kteří se vrátili se Zorobábelem z Babylo-na [Neh 12, 2.7].

– 3. Hlava čeledi davidovské, jejíž potomci se vrátili s Ezdrášem do Jerusalema [Ezd 8,2].

– 4. Syn Chasabneiašův, jeden z oprávců zdi jerusalemské [Neh 3,10]. – 5. Jeden z kněží, kteří za Nehemiáše stvrdili smlouvu s Bohem [Neh 10,4].

Chavrón [Chauran, ? = černá země], úrodný sopečný kraj jižně od Damašku, hraničící na Galád [Ez 47,16.18], známý v době řecko-římské pod jménem Auranitis, kterou spolu s Trachonitis a Bataneou kolem r. 23 př. Kr. věnoval Augustus Herodovi Velikému. V tomto kraji byly nalezeny zbytky chrámových zdí, zdobených zlatým orlem, podobným onomu, jenž vzbudil takovou nevoli Židů v Jerusalemě. Z doby egyptské se tu dochoval sloup Seti I. s nápisem [kolem 1300 př. Kr.], což je známkou toho, že se o tento velmi úrodný kraj zajímaly starověké velmoci.

Chazaiáš [= Hospodin viděl], muž z po kolení Judova, jemuž bylo přiděleno obydlí v Jerusalemě [Neh 11,5].

Chébar, řeka v zemi kaldejské [Ez 1,3], kde byli umístěni někteří Izraelci v době zajetí a kde Ezechiel měl několik významných vidění [Ez 1,1; 3,15.23; 10,15.20]. Ch. obvykle bývá ztotožňováno s *Chabor nebo *Gózan, kde byla také část zajatců [2Kr 17,6]. Je to pouhá domněnka. Ch. Ezechielovo je podle některých Naru Malcha, největší královský průplav Nabuchodonozorův jv. od města Babylo-na.

Chedorlaomer [= služebník božstva Lagamar], král elamitský, jenž v době Abrahamově podle vyprávění SZ [Gn 14] vytáhl ještě s jinými králi proti králům sodomskému, gomorskému, adamatskému, seboimskému i se-gorskému. Jeho spolčenci při tomto tažení byli: Amrafel, král sinearský [nebo sumerský?], Arioch [Iri-aku Iri-sin = služebník boha měsíce], král elasarský [podle Larza na rameni Eufratu sz. od Ur Kaldejských] a Thádál [Tid-gala], král goimský [sv. od Babylo-na?]. Ve spojení s nimi se Ch. vypravil proti odbojným vládcům kolem Mrtvého moře a odtáhl s sebou i Lota. To přimělo Abrahama, aby Ch-a pronásledoval. Přepadl jej v noci u Dan a Lota osvobodil. Datování tohoto příběhu je za dnešního stavu bádání zatím nemožné. *Amrafel byl neprávem pokládán za Hammurabiho. Böhl má za to, že výprava čtyř králů proti pěti je myslitelná až v 15. stol. př. Kr.

Cheenetský není vlastní jméno. Kral. neporozuměli aramejskému výrazu, který může znamenat »a tak dále« nebo »a nyní« [Ezd 4,10.11; 7,12].

Cheet [Ezd 4,17] není žádným místem, nýbrž vzniklo v českém překladě špatným porozuměním textu, který má zníti: »Odeslal odpověď král Rechumovi kancléři a Simsai-ovi... kteříž bydlili v Samaří, a jiným za řekou: pokoj, a to dlouho.« Neboť ani Selam není místo, nýbrž znamená »pokoj«. Jiní pře-

[236] **Chefer–Chenaniáš**

kladáci mají za to, že ch. lze překládati podobně jako Cheenet = a nyní.

Chefer [? = studna, cisterna]. Město záp. od Jordánu [Joz 12,17], jež dalo jméno celému kraji [1Kr 4,10], snad někde v rovině Sáronské.

Chefziba [= má rozkoš je v ní sr. Iz 62, 4], královná, matka krále Manasses [2Kr 21, 1].

Chéla [= nemoc či rez?], jedna ze dvou žen Ashurových [1Pa 4,5,7].

Chelach, kraj říše assyrské, do něhož byli odvedeni zajatci desíti kmenů izraelských, snad Chalkitis v Mesopotamii při řece Gozan [2Kr 17,6; 18,11; 1Pa 5,26].

Chélal [= dokonalost]. Syn Pachata Moabského, který na naléhání Ezdrášovo propustil pohanskou manželku [Ezd 10,30].

Chelbon [= úrodný?], jméno vsi, jejíž rozvaliny jsou asi 20 km sz. od Damašku v úzkém údolí, kde se dařilo nejmnější víno, proslulé v Assyrii, Babylonii a Persii [Ez 27,18].

Cheldai, 1. Netofatský z Otoniele [1Pa 27,15], hejtman dvanácté třídy měsíční při službě chrámové. Snad totožný s *Chelebem [1Pa 11,30; 2S 23,29]. – 2. Jeden ze zajatců, kteří se vrátili z Babylona [Za 6,10]. Ve v. 14 má jméno Chelem.

Chéle *Chéla.

Cheleb [= tuk, tučný], jeden z udatných bojovníků-velitelů Davidových [1Pa 11,30; 2S 23,29].

Chelem [Za 6,14] *Cheldai 2.

Chelez, 1. Pelonský, hejtman nad Davidovým houfem pro službu v sedmém měsíci [1Pa 27,10]. –

2. Potomek Ezronův a Azariášův z pokolení Judova [1Pa 2,5,39].

Chelion [? = hynoucí, stravující se], mladší syn Elimelechův a Noemi [Rt 1,2,5].

Chelkai, kněz z čeledi Meraiotovy [Neh 12,15].

Chelub [= ptačí klec]. 1. Bratr Suchův, jež dostal právo vrádit se do pokolení Judova [1Pa 4,11]. – 2. Otec jednoho z úředníků Davidových, dohlížejících na polní hospodářství [1Pa 27,26].

Chen [= milost], syn Sofoniášův, jeden z těch, na jejichž památku měly být v chrámě kladeny koruny [Za 6,14n].

Chenadab, zakladatel levitské rodiny, jejíž potomci pomáhali Zorobábelovi při kladení základu chrámu jerusalemského [Ezd 3,9] a při výstavbě hradeb jerusalemských [Neh 3,18].

Chenaniáš [= Hospodin zaštilil nebo upevnil], přední z levitů z rodiny Izarských; nesl spolu s jinými truhlu Boží při jejím pře-

Cherubové podobny orlí a lidské. Ze Sargonova paláce v Chorsabadu.

nášení do Jerusalema v době Davidově [1Pa 15,22.27; 26,29].

Cheres [= němý, mlčící nebo: vyrývající], levita [1Pa 9,15], který se vrátil z Babylona.

Cheretejští [a Peletejští], tělesná stráž Davida [2S 8,18; 15,18; 1Kr 1,38.44; 1Pa 18,17], původně žoldnři z cizinců. Jejich jádro tvořilo 600 mužů, kteří pod vedením *Ittaie Gittejského [z Gát?] přešli k Davidovi. Zdá se, že pod slovem Ch. myslelo se později všeobecně vojsko žoldněřské, jehož velitelem se stal *Banaiaš. *Ceretejští [1S 30,14; Ez 25,16; Sof 2,5].

Cherub, cherubín. 1. Zvláštní okřídlená bytost, která podle starších představ sloužila k dopravě Hospodinově [2S 22,11; Ž 18,11; podle Iz 19,1 snad jen personifikace bouřkového oblaku; 1Pa 28,18 se přímo mluví o vozu, t. j. zlatém cherubovi, ačkoli Kral. překládají chybně »vozy cherubinů«, podle mladších představ byla služebním duchem Božím. Hospodin sídlil nad cherubíny [1S 4,4; 2S 6,2; 2Kr 19,15; Ž 80,2; 99,1]. Podle jiné představy jsou ch. strážci posvátných míst [Gn 3,24; Ez 28,13–14] a truhly Boží [1Kr 6,23n; 8,6n; 2Pa 3,10–13; 5,7n; Žd 9,5], nad níž stály jejich symbolické obrazy [Ex 25,18n; 37,7–9]. Podobné figury byly i ve stánku [Ex 26, 1n] na poušti; jako obrazy na stěnách [1Kr 6,29. 35] vyskytují se v chrámě jerusalemském [srov. Ez 41,18n]. Symbolisovaly přítomnost a nepřístupitelnost Boží.

Postavou připomínal ch. částečně člověka, částečně jiné bytosti: lva, býka, orla, neboť měl spojovat nejdokonalejší vlastnosti stvoření. Zvířecí postava převládala [Ez 1,5; 10,20]. Ezechiel mluví o ch., kteří mají čtvero obličejů, čtvero křidel a lidské ruce [kap. 10; sr. 9,3]; v Ez 41,18n čteme pouze o dvou obličejích [lidském a lvím], v Ex 25,20 pouze o jednom. Jejich úkol byl nésti trůn Hospodinův [Ez 1, 26–28; 9,3].

Hebrejští ch. nebyli předměty uctívání jako v Babylóně, nýbrž jen symboly stvoření, které Boha chválí, jemu slouží a jej uctívá [sr. Zj 4,6–8]. V křesťanské poesii patří cherubíni mezi vyšší anděly. V křesťanském umění čtyři obličejce cherubinů [Ez 1,1–10: člověk, lev, vůl, orl], staly se symboly čtyř evangelistů.

2. Nějaké místo v Babylonu, odkudž se chtěli vrátit také ti, kteří nemohli prokázat svůj izraelský původ [Ezd 2,59; Neh 7,61].

Chesed [= milost], jeden z Šalomounových nakupovačů [1Kr 4,10].

Chetlon, nějaké místo na s. hranici Palestiny při přechodu do Emat [Ez 47,15; 48,1 sr. Nu 34,8], snad dnešní Heitela sv. od Tripolis.

Chezir [= kanec?]. 1. Potomek Aronův, jehož rodina se rozrostla v čeled' v době Davidově a stala se sedmnáctou skupinou kněžskou [1Pa 24,15]. – 2. Jeden z vůdců lidu, kteří s Nehemiašem stvrdili smlouvu [Neh 10,20].

Cheres–Chíram [237]

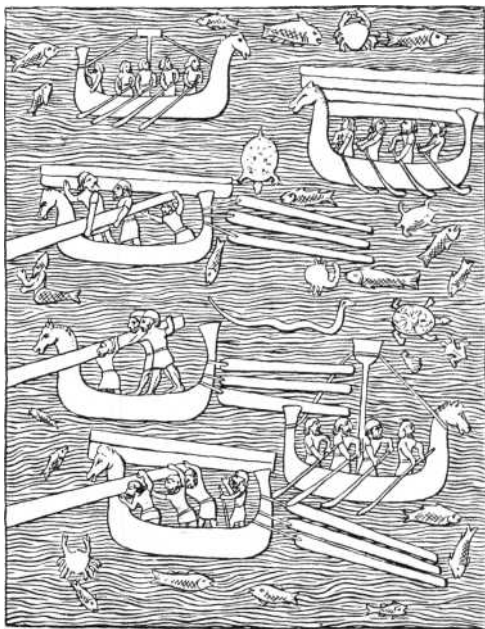
Chezrai Karmélský, jeden z rytířů Davidových [2S 23,35], nazývaný Chezro v 1Pa 11,37.

Chezro *Chezrai.

Chimham [2S 19,37n], syn Barzillae Galádského, který doprovázel Davida ze Zajordánie. Na jeho pozemku u Betlema, který obdržel od Davida, byla později zřízena *hospoda [Jr 41,17].

Chios, ostrov v Egejském moři, o němž je zmínka při popisu zpáteční cesty Pavlovy z Troady do Cesaree [Sk 20,15]. Je to hornatý ostrov z druhohorních vápenců a břidlic, chudé půdy, dnes dobře obděláné, takže se tu daří jižnímu ovoci [citronům, pomerančům, fíkům, moruším]. Za dob Pavlových zde byly doly na mramor a mnohé hrnčičské dílny. Dodnes je tam výborná hrnčičská hlína.

Chíram [?= (můj) Bratr je Vznesený, t. j. Bál; sr. *Achiram]. – 1. Král tyrský, jenž poslal řemeslníky a stavivo [cedry libánské] do Jerusalema nejprve k stavbě paláce Davida [2S 5,11; 1Pa 14,1], potom k stavbě chrámu

Doprava stavebního dřeva po moři. Assyrský reliéf z Chorsabadu.

Šalomounova [1Kr 5,1.10]. Šalomoun uzavřel s Chíramem smlouvu mírovou a obchodní [1Kr 5,11.12]. Ch. se zavázal, že Šalomounovy lodi, přicházející z Joppen, mohou brát podíl na jeho výnosných výpravách po moři Středozemním [1Kr 10,22]. Izraelští námořníci, vedeni tyrskými, přiváželi dokonce i zlato

[238] Chiski–Chléb

z Indie [1Kr 9,26nn; 2Pa 9,21] do obou Šalomounových přístavů v Rudém moři. Ch. nastoupil po svém bratru Abibálovi, vládl 34 let a zemřel ve svých 53 letech. Rozšířil Tyrus, vystavěl přístaviště, které spojil s ostrůvkem při pobřeží, na němž stál Jupiterův chrám. Tento chrám obnovil, postavil v něm zlatý sloup a přestěhoval cedrovými trámy. Vystavěl také chrámy Herkulovi a Astartě. 2. Jméno muže tyrského a matky izraelské [2Pa 2,13.14], který se dobře vyznal v pracích kotlářských a ozdobných z mědi a jiných kovů; toho povolal Šalomoun ke stavbě chrámu [1Kr 7,13.40]. Titul otec [2Pa 2,13; 4,16] znamená buď mistra v řemesle anebo rádce. Je otázka, nemáme-li v postavě tohoto Ch. viděti jen duplikaci Ch., krále tyrského!

Chiski [= (Hospodin?) má síla, staženina z Ezechiáš?] syn Elpálův z pokolení Benjaminova [1Pa 8,17].

Chléb. – 1. Byl znám v domácnostech jako nejobvyklejší pokrm již od nejstarších dob [Gn 18,6]. K výrobení chleba se užívalo různých druhů mouky, nejraději pšeničné [Sd 6,19; 1S 1,24; 1Kr 4,22; 17,12.14]. Zvláštního druhu mouky, bělí [Ex 29,2.40], užívalo se většinou k posvátným obětem [Lv 2,1; Ez 46,14] a od bohatých ke zhotovování moučníků [1Kr 4,22; 2Kr 7,1; Ez 16,13.19; Zj 18,13]. Ječmene užívali jen chudí [J 6,9.13], zřídka bohatí [Rt 3,15]. »Spalda« [druh pšenice] byla pěstována už v Egyptě a v Palestině a mleta na mouku k pečení chleba [Ex 9,32; Iz 28,25; Ez 4,9]. Na cesty brávali Izraelité jakýsi druh sucharů [Gn 45,23; Joz 9,12].

Chléb se upravoval takto: Mouka se nejprve smísila s vodou nebo s mlékem; směs byla čištena rukou [v Egyptě i nohama], čímž vzniklo těsto [Ex 12,34.39; 2S 13,8; Jr 7,18; Oz 7,4]. Když bylo těsto dokonale promíšeno, byl přidán obvyčejně kvas. Bylo-li však málo času k přípravě, pojídán byl i chléb nekvašený, jak je to dosud zvykem u beduinů [Gn 18,6; 19,3; Ex 12,39; Sd 6,19; 1S 28,24]. Kvašené těsto bylo ponecháno nějakou dobu v klidu [Mt 13,33; L 13,21], potom se rozdělilo na kulaté placky [Ex 29,23; Sd 7,13; 8,5; 1S 10,3; Pf 6,26], asi 17 cm v průměru a asi na prst silné, a bylo pečeno. V nejstarších dobách se užívalo k pečení horkých kamenů [1Kr 19,6], rozpálených dřívím. Když byly kameny dostatečně žhavé, byl na ně položen chléb a zahrabán do popela. Po nějaké chvíli byl popel opět rozhrnut, chléb obrácen a znovu zahrabán [Oz 7,8]. Beduini v dnešní Sýrii a Arabii užívají k pečení chleba prohnutého plechu, který je rozpálován nad ohništěm [Lv 2,5; 7,9 »pánvice«].

Pekaři v městech [Jr 37,21] užívali k pečení chleba peci podobných tvarem i velikostí pecím našim, avšak obvyčejně umístěných v zemi. V domácnostech byly obvyklé přenosné pece kamenné nebo kovové [»pánvice«, v nichž se topilo dřívím [1Kr 17,12; Iz 44,15; Jr 7,18],

Míšení a pečení chleba ve starém Egyptě. Část nástěnné malby z hrobu Ramsesa III.

suchou trávou nebo lodyhami květin. Pečení chleba v domácnostech stejně jako mletí obilí bylo úkolem žen. *Hůl chleba.

2. Nekvašený, přesný chléb [Ex 12, 1–26; Ez 45,21–24; Lv 23,5–14; Nu 28,16–25], *Přesnice.

3. Chleby předložení [t. j. chleby předložené před tvář Boží], o nichž se mluví v 1S 21,1–6 [sr. Mk 2,26], byly starověkou formou oběti, obvyklou mezi primitivními národy: božstvo mělo být příznivě nakloněno předložením posvátného chleba. Byl to chléb obvyčejně nekvašený, který v počtu dvanácti nebo násobku dvanácti [u Babylóňanů] byl kladen na oltář rozmanitých božstev. Počet dvanácti u Babylóňanů měl patrně význam astrologický [Původně snad značil tento počet dvanáct měsíců v roce podle počtu obrazů zvířetníku]. V Izraeli navíc znamenal i počet pokolení.

Podle Ex 25,30; 35,13; 39,36 [sr. Žd 9, 2] byl uvnitř stánku stůl z dříví setím [akátové?] dva lokte dlouhý, jeden loket široký, jeden a půl lokte vysoký [Ex 25,23–25], obložený čistým zlatem se zlatým okolkem s kruhy na nošení. Na tento stůl bylo kladeno každou sobotu dvanáct nekvašených chlebů z bělí ve dvou řadách po šesti na znamení vděčnosti dvanáctera pokolení izraelského za šťastné uniknutí z Egypta. Podle 1Kr 6,20 stál tento stůl [oltář cedrový] ve svatyni před vchodem do svatyně svatých [sr. 1Kr 7,48; Ez 41,22; sr. 44,16]. Chleby předložení stály tu ve dvou sloupcích po šesti. Na nejvrchnějším chlebu bylo kadidlo [symbol nejlitby]. Každé soboty při vyměňování chlebů bylo zapáleno i kadidlo. Staré chleby připadly kněžím. O přípravě těchto chlebů čteme v 1Pa 9,32 a Lv 24,5–9.

4. Chléb vezdejší [Mt 6,11]. Kraličti vykládají slovo »vezdejší« = každodenní [L 11,3], na němž máme přestat a nepečovat nezřízeně o zítřejší den [Mt 6,25; F 4,6,11; 1Tm 6,8]. Jiní v původním řeckém slovu, jinak řídce doloženém a nedosti jasného smyslu, vidí význam »potřebný« [Př 30,8]. Schlatter překládá »Chléb náš zítřejší dej nám dnes«, odvolává se na aramejsky mluvící křesťany, kteří se modlili: Dej nám chléb pro zítřejší den. Zajímavý je výklad A. Schweitzera, který má za to, že se všechny prosby Otčenáše vztahují

na království Boží a na jeho statky. Z toho soudí, že i prosba za chléb se vztahuje na budoucí [eschatologické] království Boží: Dej nám už dnes pokrm království Božího, t. j. způsob, aby už dnes přišlo království Tvé [sr. Mt 26,29]. Vztah k pozemskému chlebu, jímž se sytí naše těla pro tento život, nelze však z této prosby vyloučit už vzhledem k Mt 6,32.

5. U Jana je Kristus líčen jako pravý ch., účinnosti převyšující mannu [J 6,31nn], protože dává věčný život [J 6,35.48.51]. Tato perikopa se vztahuje pravděpodobně na Večeři Páně, v níž věřící přijímají chléb k věčnému životu [sr. L 14,15].

Chlipnost. Tímto výrazem překládají Kral. dvě řecká slova. První z nich [*aselgeia*] znamená bezuzdnost, nevázanost hlavně po hlavní a vyskytuje se hlavně v delších nebo kratších seznamech neřestí [Ř 13,13; Ga 5,19; 1Pt 4,3; 2Pt 2,18; Ju 4]. Jinde totéž řecké slovo překládají nestydatost [Mk 7,22; 2K 12,21; Žilka: nestřídmost, nezřízenost], prostopášnost [2Pt 2,7; Žilka: výstřednost, jinde smyslnost], jímž propadá člověk, odloučený od Boha. [Novočeský pravopis: chlipnost.]

Druhé takto přeložené řecké slovo [*katastrēniaō*] se nevyskytuje ani v profánní řečtině, ani v LXX, a je užito v 1Tm 5,11. Je to slovo, jehož základní význam jest silně vzplanouti, býti smyslně podrážděn; je spojeno s předponou znamenající proti [někomu]; Žilka překládá: »Když je smyslnost odcizí Kristu, chtějí se vdávat«. Pisatel 1Tm žádá, aby mezi »vdovy«, pracující v církvi, byly zapisovány jen starší než 60 let. Tato rada neplynula z věroučných nebo mravních úvah, nýbrž ze zkušenosti ve sboru.

Chloe [řecké jméno], žena, o níž je zmínka pouze v 1K 1,11. Některý z jejich křesťanských otroků donesl Pavlovi zprávu o různých v Korintě.

Chloubá, chlubit se, chlubný. Už SZ varuje před chlubitostí [1Kr 20,11; Př 25,14; 27,1] a pokládá ji za základní vlastnost bezbožníka [Ž 52,3; 94,3n], který spoléhá sám na sebe a nechce být závislý na Bohu [Ž 49,7 sr. 97,7, kde chlubit se modlami = spoléhat na modly Iz 42,17]. Před Bohem má umlknout všechna chloubá [Sd 7,2; 1S 2,2n]. Jedině oprávněnou chloubou je známost Boha, jenž činí milosrdenství, soud a spravedlnost [Jr 9,23nn]. A protože chlubit se Bohem znamená důvěřovat, radovat se a děkovat Bohu, dostává chloubá v posledku ráz kultický [chlubiti se Bohem = plesati, veseliti se, chváliti Ž 5,12; 32,11; 89,17n a j.]. Dokonalá chloubá v Bohu bude ovšem možná až v »posledních dnech« [Ž 149,5; sr. 1Pa 16,31–34]. Charakteristickým rysem pozdního židovství je, že oblastí právě chlouby se stala bázeň Boží a předmětem ch. Zákon Boží.

Odtud pochopíme Pavlovu polemiku proti ch. [*kauchēma, kauchēsis*] v Zákoně [Ř 2,17. 23; 3,27], proti níž staví viru v Ježíše Krista [F 3,3n; 2K 10,17], jež vylučuje všecko spoléhání na sebe [Ř 5,11] a všecku sebedůvěru

[1K 1,25–31 sr. Jr 9,22n; F 3,7–10; Ga 6,14; Ef 2,8n]. Takováto chloubá je přímo jádrem a podstatou lidského hříchu; proto právě pokus farizejský dojit spravedlnosti vlastními silami, tedy chloubou v Zákoně, nutně ztroskotá, ano došel k pravému opaku, k utvrzení a rozmnožení hříchu [sr. Ř 5,20; 7,7–13]. Člověk, věřící v Krista a tudíž obdarovaný zvláštními dary milosti, nemůže se chlubit ani svou prací pro království Boží, protože nemá nic ze sebe [1K 4,7], ani lidmi [1K 3,21; 2K 11,17n]; chlubit se smí jedině svými souženými [Ř 5,3; sr. 2K 4,7–11; 11,23–30], jež jsou příležitostmi pro zjevení Boží moci [2K 12,9] a Ježíšova života na jeho těle [sr. 2K 4,10n]. Je to chloubá nadějí, že bude na nás zjevena sláva Boží [Ř 5,2 sr. Žd 3,6], jež poslouží nejen trpícím [2K 4,16], ale i těm, kteří ho znají [2K 4,12].

Tomuto základnímu postoji Pavlovu odporují výpovědi, jež mluví o jeho chloubě [2K 7,4.14; 8,24; 9,2n; 2Te 1,4], neboť to, čím se apoštol chlubi, bylo způsobeno Kristem, pracujícím skrze něho [Ř 15,17n; sr. 1K 15,10]. Pavel neměří výsledky své práce na druhých [2K 10,12–16], nýbrž na moci, po př. na míře víry [sr. Ř 12,3], jež mu byla dána [Ga 6,4; slovo, jež Kral. překládají chvála, zní v původním textu chloubá]. Toto poslední místo ukazuje, že jde současně o sebekritiku. Pozoruhodné jsou výroky o vzájemné chloubě apoštola a sboru [2K 1,14; 5,12; 7,4; F 2,16; 1Te 2,19; 2Te 1,4]; vyjadřují vzájemnou radost z víry, posilu, kterou pro věřícího* pro apoštola, má víra bratří [sr. 1Te 3,8; Ř 1,11 až 12], nadto pak naděje, že se apoštol před tváří Páně objeví obklopen svými sbory.

Zvláštním předmětem Pavlovy »chlouby« je okolnost, že za kázání evangelia si nedal o Korintanů platit, ač by na to byl měl právo na základě svěřeného apoštolství [1K 9,14–18; 2K 11,7–12]. Tim však nechce nabýt před Bohem nějaké zásluhy, ani nechce ostatní apoštolů stavět do nepříznivého světla; naopak, o svém rozhodnutí nic nepřijímat od Korintského sboru mluví jako o ponižování [Žilka: pokořování 2K 11,7]. Kdykoli pak mluví o své ch. v jiném smyslu, připomíná, že nemluví v plné vážnosti, na vyjádření svých nejvlastnějších myšlenek, nýbrž tak, že na sebe bere úlohu »v nemoudrosti« uvést, že i on by se mohl »pochlubit« různými nakonec »tělesnými« přednostmi, na nichž si tolik zakládají jeho odpůrci [2K 11,16–17.22 a vlastně celý oddíl 2K 11,16–33; podobný význam má i oddíl F 3,4nn]. Když však vypočítal to, co vytrpěl pro evangelium, a když se zmínil i o zjeveních a viděních Páně, k čemuž jej donutili popěrači jeho apoštolství, hned připomíná, že tím se chlubit nebude, nýbrž svou slabostí [2K 11,30; 12,5], v níž se moc Kristova projevila nejdokonaleji.

V rámci této nz linie je třeba chápat i Kk 1,9n. Ponižený se má chlubit ve svém povýšení, t. j. v povýšení milosti Boží, a bohatý svým

[240] Chobab–Choulostivý

ponižováním se, svou nízkostí, která jednou nastane, až vše pozemské propadne zkáze [Jk 4,13–16]. Každá jiná ch. je zlá, protože není v soulase s pravdou [Jk 3,14 sr. Ř 11,18].

Pojmem »chlubný« překládají Kral. jiný řecký výraz [*jalazón*], jenž znamená chvástavý, vychloubačný [Ř 1,30; 2Tm 3,2]. V 1J 2,16 překládají Kral. tentýž řecký výraz slovem pýcha [Žilka: chlubivost] života, o tom, jenž se domnívá, že si může život zaříditi podle svého bez ohledu na Boha [sr. 17]. Totéž mají na mysli Jk 4,16, kde mají »pýchu«, zatím co Žilka »honosnost« [sr. v. 15].

Chobab [= milující?] je jméno, vyskytující se pouze v Nu 10,29 a Sd 4,11. Patřil k *Cinejským [Madiánských Sd 1,16; 4,11]. Je spor o to, zda jde o Mojžíšova tchána nebo švagra. Podle Nu 10,29 byl Ch. synem Raguelovým. Podle Sd 4,11 jest Ch. totožný s Jetrem, Jetro pak je totožný s Raguelem [Ex 18,1]. Tak soudí i tradice mohamedánská. Byl by tedy Chobab sám Jetro. Jiní mají za to, že Ch. je syn Jetrův, což je vzhledem k Nu 10,29 a k ostatním zmínek pravděpodobnější. Neboť zatím co Jetro je prozíravý, praktický organizátor, jest Ch. zkušený beduinský šejk s mnohou místní znalostí. Mojžíš na něho i velmi spoléhá pro nastávající putování po poušti. Jiní vysvětlují rozpor tak, že připisují Raguelovi dva syny, Jetro a Chobaba, takže Mojžíš by byl švagr Jetra, který po smrti Raguelově se stal hlavou rodiny a navštívil v této hodnosti Mojžíše na poušti [Ex 18,1.5.27]. Jiní konečně mluví o různých pramenech biblického vypravování.

Chobah, místo severně od Damašku, kam až pronásledoval Abraham krále, kteří vyplenili Sodomu [Gn 14,15].

Chodes [= nový měsíc], manželka Šachraimova z pokolení Benjaminova [1Pa 8,9].

Choditi [hebr. *hálak*, řecky *peripatein*] v přeneseném smyslu »žítí« [Gn 5,22; 6,9; 17,1; 48,15; Lv 26,3; Dt 5,33; 8,6; 1S 8,3; 1Kr 3,3; 15,3; Jb 22,21; Ž 1,1; 25,5; 42,10; 68,22; 116,9; 119,1.35; Iz 33,15; Jr 9,14; Ř 6,4; 8,4; 13,13; Ga 5,16; 1K 3,3; 7,17; 2K 4,2; 5,7; 10,2.3; 12,18; F 3,17n; Ko 2,6; 4,5; 1Te 4,1.12 a j.]. Ř 4,12 čteme místo »choditi« »kráčetí« [šlépějemi]. Obrat »choditi« v Zákoně Hospodinově [Ž 119,1] byl v židovství nz doby velmi důležitý; označoval žití v poslušnosti Zákona. NZ tento obraz převzal, ale na nejvýraznějších místech mluví o chození v novotě života nebo podle Ducha; označuje se tak žití z moci Kristovy a v poslušnosti závazku milostí Kristovou uloženého. Příbuzný význam má slovo, jež Kral. překládají obcování.

Chofra [Jr 44,30]. *Faraó 11.

Chómer [Lv 27,16; Iz 5,10; Ez 45,11.14; Oz 3,2] jinde »míra« [1Kr 4,22], jež obsahovala přibližně 360 l. Chómer = 10 bathům pro tekutiny po 36 l. Chómer = 10 efům pro věci sypké po 36 l. V naší bibli: 3 míry [*s^e’á*] =

= 1 efí [Gn 18,6] = 10 issaronů [Ex 29,40; Lv 5,11]. Tato »míra« *s^e’á* činí asi 12 l; 1 issaron = 3,6 l = gomer [’ómer Ex 16,16. 18.36]. 1 efí = 72 log. Pro tekutiny 1 bath = = 6 hinů [Ex 29,40; 30,24 a j.] po 6 l. 1 hin = = 12 log [’mirka« Lv 14,10.12.15]. Na dvoře Šalomounově bylo spotřebováno denně 30 měr bělí a 60 měr mouky, t. j. asi 10.800 l bělí a 21.600 l mouky obyčejné [1Kr 4,22].

Chóre. 1. Syn Izarův, vnuk Kahat z pokolení Lévi, vůdce vzpoury proti Mojžíšovi a Aronovi na poušti. Zahynul »ohněm Hospodinovým« Při tom zahynuli i jeho spojenci Rubenovci *Dátan a *Abiron s mnohými jinými [celkem 250 mužů]. Synové Ch. však nezahynuli [Nu 16; 26,9–11]. Ve vzpouře se projevil jednak odpor lidu proti autoritě Mojžíšově, jednak odpor levitů proti kněžským výsadám rodu Aronova. Rubenovci pak žárlili na to, že vedení přešlo z prvorozeného syna Jákobova [Rubena] na kmen Lévi, představený Mojžíšem i Aronem. Sr. Ju 11.

2. Praděd Sallumův a Meselemiášův [1Pa 9,19; 26,1], vrátný u dveří stánku za krále Davida.

3. Syn Imny, levita, vrátný brány východní v době Ezechášově [2Pa 31,14].

4. Synové Chóre, Chorejští, vrátní při chrámu [1Pa 26,19].

Chorejští [1Pa 9,19 *Chore 2.], potomci Chóre, k nimž mezi jinými náleželi zpěvák Héman a prorok Samuel [1Pa 6,33–37]. Potomci Hémanovi byli Davidem organizováni ve sbor zpěváků [1Pa 15,17; 16,4ln; 25,4n]. Ž 42,44 až 49; 84.85.87 a 88 mají označení tohoto rodu. Ch. byli také vrátnými u dveří stánku [1Pa 9,19; 26,19] a obstarávali pečení posvátných chlebů [1Pa 9,31n].

Chor Gidgad [= jeskyně Gidgad], místo, na němž se utábořili Izraelci na cestě do země zaslíbené [Nu 33,32n], snad totožné s Gadgad [Dt 10,6n] někde ssz od zálivu Akaba.

Choritský [Ex 6,24] *Chorejský.

Choronaím [= dvě jeskyně?], moabské město nebo svatyně, jmenovaná se svatyní ségorskou a luchitskou [Iz 15,5]. Uvádí se v proroctví o zkáze země moabské [Jr 48,3.5.34]. Snad jde o město Oronae, které dobyl Alexander Jannaeus na Arabech [Josephus], nynější el-’Arák, proslulé divokou květenou a mnoha jeskyněmi.

Choronský, obyvatel buď Choronaímský anebo Betoronský [Neh 2,10.19].

Chosa [= útočiště]. 1. Místo na hranicích území pokolení Asser j. od Tyru [Joz 19,29]. 2. Vrátný z doby Davidovy [1Pa 16,38, kde Kral. mají Chosi; 26,10].

Chotam [= pečeť, pečetní prsten]. 1. Syn Heberův z pokolení Asser z čeledi Birzavitů [1Pa 7,32]. – 2. Ch. Aroerský, otec Sama a Johicha [1Pa 11,44], kteří patřili mezi rytíře Davidovy.

Choulitý se v řečech [Jb 29,9], t. j. zdržovati se řečí [jako Jb 4,2], nemluvíti.

Choulostivý, choulostivost [1Pa 12,33; 2Pa 13,7; Jb 6,26; Jr 51,46; 1Te 5,14], malo-

dušnost, zkormoucenost [Př 18,14], sevřenost ducha [Z 77,4; Iz 54,6], bážlivost [Iz 35,4], umdlenost duše [Sd 16,16].

Chovačka, chuva, pěstounka, také kojná. Podle svědectví Písma sv. [Gn 24,59; 35,8; 2S 4,4; 2Kr 11,2] a podle římských a řeckých zpráv prokazována byla chovačce zvláštní úcta jako osobě důležité pro výchovu dítěte. Někde se tímto výrazem míní chuva, jinde pěstounka [Nu 11,12; Rt 4,16; Iz 49,23].

Chozai [2Pa 33,19], pisatel prorocké knihy, popisující události doby Manassesovy.

Chozeba [= proradná?], místo v Judstvu, obydlené hlavně potomky Sélovými [1Pa 4,22], snad totožné s *Achzib [Joz 15,44].

Chrást. Po nastěhování do Palestiny měli Izraelci jen svatyně, na př. v Silo [Joz 18,1; Jr 7,12nn], Sichem [Joz 24,25n.32; 1Kr 12,1], kde byl starobylý chrám Bále Berit [Sd 9,4nn], v Mageddo, v Bételu [Am 7,13; 2Kr 23,15nn], Dan [1Kr 12,29], Bersabé [Gn 21,28nn; 26,31nn; Am 5,5], Hebronu [Gn 13,18; 2S 5,3; 15,7], Betlému, Gabaonu [1Kr 3,4] a p. [sr. Bič II. 27–42]. Jak vypadaly tyto svatyně, nelze namnoze vůbec zjistit. V některých případech šlo o přizpůsobení předizraelských svatyní bohoslužbě Hospodinově. U většiny byly nalezeny »kamenné kruhy« [hebr. *gilgál*, Kral: Galgala Joz 4,19; 1S 10,8; 13,4,8nn; 2Kr 4,38; Oz 4,15; 12,11; Am 5,5. Nejde tu tedy o zeměpisné jméno, nýbrž o označení kultistů]. Tyto svatyně způsobovaly nejednotnost kultu i národa. Proto záhy vzniká touha po chrámu.

1. Chrást Šalomounův. Už David se rozhodl po dobytí Jerusalema pro přenesení svatyně a truhly úmluvy do hlavního města. Od Ornana Jebuzejského koupil *humno na stavenišťe na hoře Moria [2S 24,18; 1Pa 21,

Chovačka–Chrást [241]

15–25; 22,1 sr. Gn 22,2nn], připravil potřebný materiál finanční i věcný [1Kr 5,3–5; 8,17; 1Pa 22; 28,11–29,9], ale ch. vystavěl teprve Šalomoun, který urovaln hřeben hory Moria, kolem posvátného skaliska oltářního [humna Oranova]. Umělci a dělníci *Chíramovi z Tyru pracovali na stavbě z velké části dřevěného chrámu [dříví z cedrů libánských; základy a spodek zdí byly kamenné, vršek patrně cihlový] celkem sedm let [1Kr 6,1.38]. Jde tu zřejmě o číselnou symboliku [sr. Bič I. 245; Gn 2,2], značící dokonalost. Podle 1Kr 5,11–16 bylo přítom zaměstnáno 183.300 lidí [podle 2Pa 2,17 jich bylo 153.600], většinou neizraelců, kteří pozůstali v zemi [1Kr 5,15; 9,20n; 2Pa 2,17]. Jak přesně tento chrám vypadal, nelze zjistit ani na základě 1Kr 6n. »Vnitřek ch. byl trojdielný«, jak to bylo běžné v této době nejen ve Fénicii, ale vůbec v záp. Asii snad pod vlivem babylonské kosmologie, jež i nebeský svět rozdělovala na tři části. Nejhlavnější částí ch. Šalomounova byla na západní jeho straně vybudovaná svatyně svatých [*d^ebir*]. Byla to místnost úplně temná, což bylo odůvodněno tím, že »Hospodin přebývá v mrákotě« [1Kr 8,12]. Měla tvar krychle o straně přibližně 10 m [1Kr 6,20]. Její stěny byly pry obloženy zlatem. Zde byla truhla úmluvy se dvěma kamennými deskami Zákona jako symbolem neviditelného Boha [1Kr 8,6.23–28; 2Pa 3,13]. Na viku truhly, t. zv. slitovníci, byli dva mohutní *cherubíni z olivového dřeva, bohatě pozlaceného, s rozepjatými křídly, jež zakrývaly celý prostor [1Kr 6,23n]. Prostor mezi stropem a střechem [ve výši asi 5 m] sloužil pravděpodobně za místnosti nám neznámého určení [1Pa 28,11]. Svatyně svatých byla od vlastní lodi chrámové oddělena cedrovou stěnou, obloženou po obou stranách zlatem, se dvěma dveřmi z dříví olivového, ozdobenými květy, palmami a cherubíny a obloženými zlatem. Zlaté řetězy a hedvábná purpurová spona, protkaná zlatem, uzavíraly vstup [1Kr 6,16.21.31n; 2Pa 3,14].

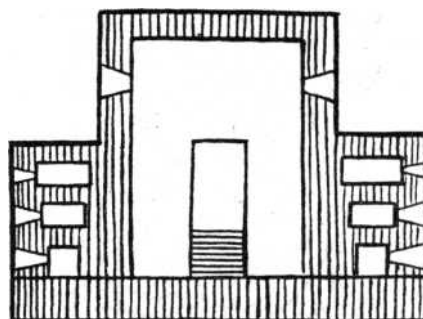
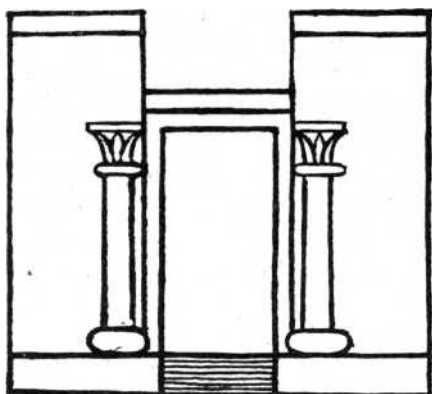
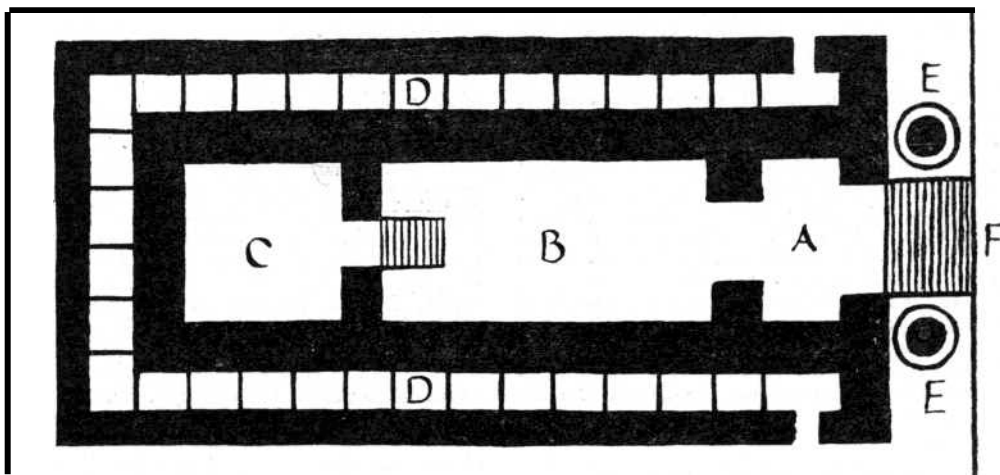
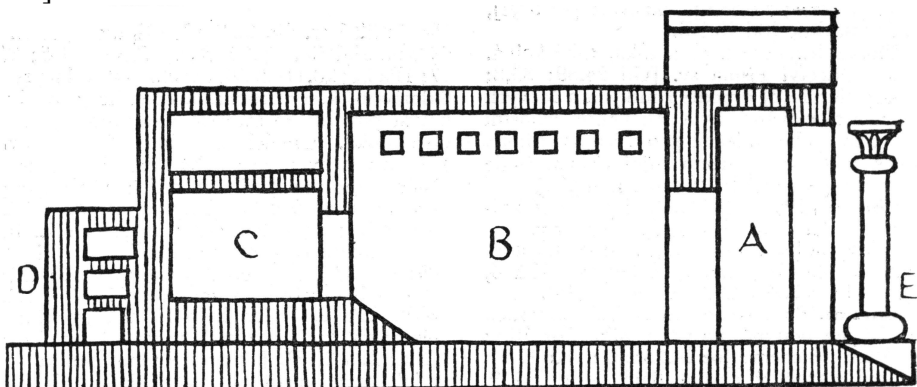
V svatyni [*hékál*] o rozměrech 20x10x15 m, jež byla umístěna před svatyní svatých a opatřena u stropu zamřížovanými okny pro větrání [1Kr 6,4], bylo deset zlatých svícňů po pěti na každé straně [1Kr 7,49]. Světlo těchto svícňů hořelo ve dne i v noci. Byl zde i stůl s dvanácti *chleby předložení, kladenými před tvář Hospodinovu [1Kr 6,20; 7,48 sr. Ex 25,23]. Mimo to zde byly různé jiné nádoby, kotlíky, kaditelnice a oltář zlatý [1Kr 7,18 sr. Ex 30,1nn], snad také měděný had, který však za krále Ezechiáše byl odstraněn [2Kr 18,4.22]. Vchod byl uzavřen dveřmi z jedlového dříví [1Kr 6,33n].

Před svatyní byla předsíň [*élám*, *úlám*] sloupová přibližně 10 m široká, 5 m hluboká [1Kr 6,3 sr. 2Pa 3,4]. Po schodech se sestupovalo do nádvoří chrámového, jež bylo dvojí: výše položené pro kněze a níže položené pro lid [2Kr 23,12; 2Pa 4,9; Jr 36,10]. Oddělena

Libanonská knízkata kácejí cedry pro stavby faraona Setiho I. Egypťský relief.

[242] Chrám

Šalomounův chrám (rekonstrukce). 1. Podélný řez. 2. Půdorys. A. Předstíh. B. Svatyně. C. Svatyně svatých. D. Kněžské komůrky. E. Sloupy Jachin a Boaz. F. Schodiště. 3. Průčelí. 4. Příčný řez svatyní s vchodem do svatyně svatých a s ústupkovitými komůrkami.

byla od sebe jednak polohou, jednak nízkou stupňovitou zdí [1Kr 6,36; 7,12]. V kněžském nádvoří byl měděný oltář pro zápalné oběti [1Kr 8,64; 2Kr 16,14; 2Pa 15,8]. Za *Achasa. byl tento oltář přetvořen nebo nahrazen jiným podle vzoru damašského [2Kr 16,10n]. Dále tu bylo měděné *moře [1Kr 7,23n; 2Pa 4,2nn], spočívající na hřbetě 12 volů, po třech na každé straně. V nejstarších dobách šlo o symbol praoceánu, z něhož podle mythology vzešel život; ch. Ezechiélův neměl toto moře, protože »živé vody vycházely od spodku prahu domu na východ« [Ez 47,1]. Deset pojízdných umyvadel o podstavci 2 x 2 m a výšce 1,5 m [1Kr 7,27n] sloužilo podle bibl. podání k umývání obětí [2Pa 4,6]. Nádvoří pro lid [1Kr 8,14] bylo dlážděné [2Pa 7,3] a uzavřeno zdmi s několika branami [2Pa 4,9 sr. Ez 40,5].

Po obou stranách budovy chrámové, při vchodu stály mohutné věžovité přístavky, které s branou tvořily chrámové průčelí, působící svou mohutností a klidem, jež zobrazovaly vznešenost a klid Boží. Před průčelím chrámovým volně stály dva sloupy, z nichž levý slul *Boaz, pravý *Jachin [1Kr 7,15–21; 2Pa 3,15–17]. Jaký byl jejich účel, nevíme. Snad to byly kadidlové oltáře ohromných rozměrů, které snad připomínaly »sloup oblakový ve dne« a »ohnivý sloup v noci« [Ex 13, 21n sr. Bič. Il., 82]. Možná také, že to byly symboly nepohyblivosti a věčnosti dynastie Davidovy [podle významu jmen obou sloupů 1Kr 7,21] anebo symbolem vrcholku mytické světové hory, jimiž prochází slunce, nežli se vyhoupe nad obzor. Snad paprsky, dopadající mezi oběma sloupy do ch., udávaly vhodný okamžik k obětem. Ch. totiž byl orientován k východu a v rovnodennosti paprsky vycházejícího slunce zapadaly až do svatyně svatých.

Okolo vlastního chrámu byly podle bibl. podání po třech stranách jakési pavlače o třech poschodích a 30 komůrkách [1Kr 6,5–10; sr. Ez 41,6], určených pro kněze snad k převlékání a pojidání posvátných obětí [Ez 42,13]. Vcházelo se do nich po schodišti z předsíně. Komory se každým poschodím rozšiřovaly o 1 loket, o nějž se zužovala zeď. Podle poznámky 2Kr 23,11 se zdá, že králové judští po způsobu assyrských a j. postavili u vchodu chrámového koně, zasvěcené slunci. Lidských postav k výzdobě ch. a ke znázornění Božích vlastností užíváno nebylo.

Architektonická výprava ch. Š–ova měla, jak bylo podotknuto, i význam theologický. Nešlo jen o »příbytek« pro truhlu úmluvy jako symbol přítomnosti izraelského Boha [2S 7,2.5n], ani jen o královskou svatyni, přiléhající k domu královskému [jako později v Bétel Am 7,13], nýbrž o zdůraznění Hospodinovy jedinečnosti a universalismu. I když Bůh, jehož »nebesa nebes nemohou obsáhnouti« [1Kr 8,27], se rozhodl, že bude bydlet uprostřed lidu v ch. [1Kr 6,13n], přece jen zůstává od něho oddělen, přebývá v mrákotě [1Kr 8,12], neviditelný lidskému oku. Tím se liší izraelské pojetí od pojetí okolních národů, kde

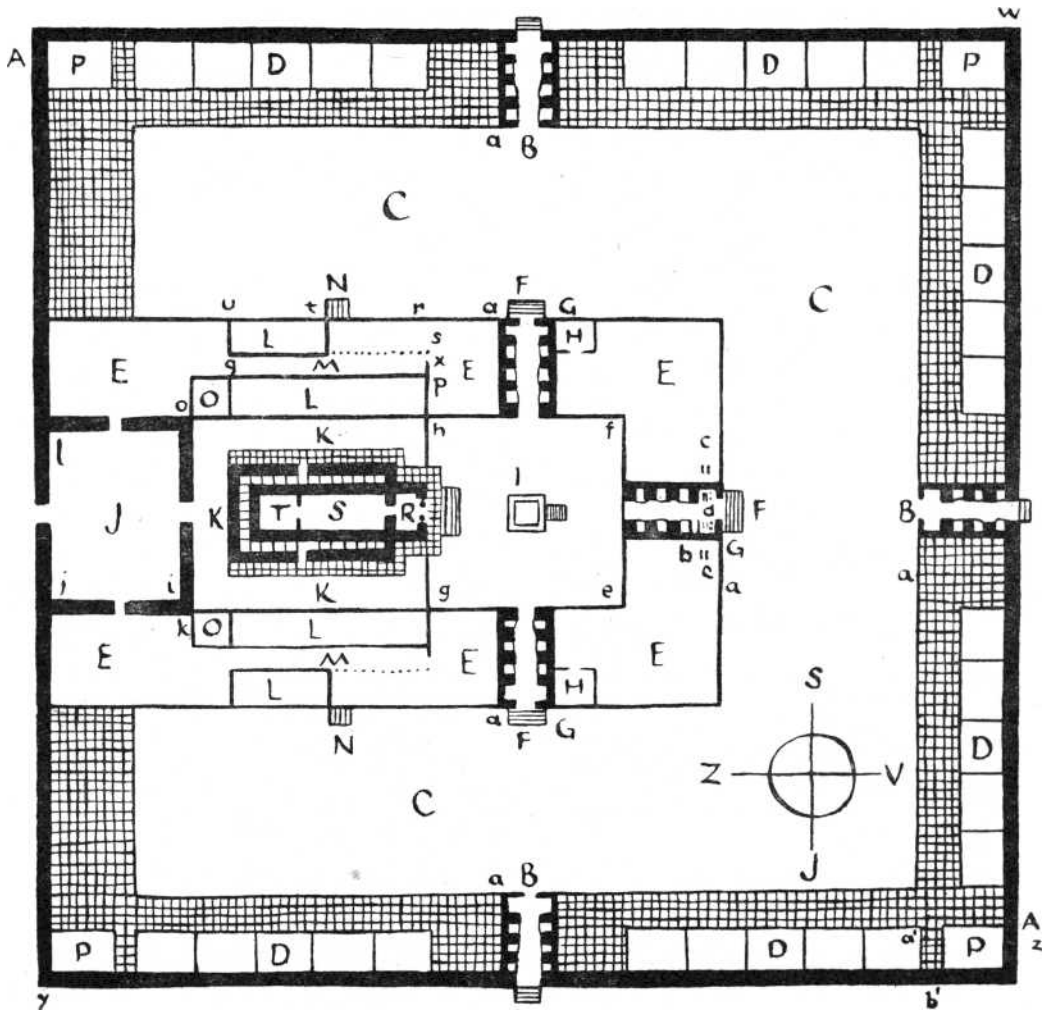
božstvo bylo vystavováno tak, aby bylo viditelné všem. Z modlitby Šalomounovy při dedi kaci ch. je pak patrné, že Hospodin, který tu byl slavnostně nastolen, je Pánem celého světa [1Kr 8,41–43]. Ovšem universalistické tendence vedly časem i k nebezpečnému synkretismu s pohanstvím.

Ch. Šalomounův byl nejdříve několikrát vyloupen a nakonec zničen Babyloňany roku 587–586 př. Kr.

2. Ch. Ezechiélův [Ez 40–45] nebyl nikdy uskutečněn, ale je výrazem myšlenek, jež provázely židovstvo až do dob Ježíšových. V jeho plánu je především zdůrazněna svatost a nepřístupnost Hospodinova [44,7n]. Chrámové území mělo posvátný charakter a bylo ohromných rozměrů [12 x 10 km 45,1–5]. Nesmíme ovšem zapomenout na to, že číslce u Ez jsou jen symbolické. Ch. měl být obehnán dvojným nádvořím, z nichž jedno mělo být přístupno pouze kněžím [40,28n]. Také oddělení od budov královských mělo být dokonalé – církev měla být nezávislá na moci politické – dokonce byly v ch. zakázány i královské hrobky [43,6–9]. Ez dobře cítil nebezpečí božnosti královské, jemuž staří Izraelci často podléhali. Bývali kněží izraelských svatyní měli být degradováni na levity s nižšími službami [44,10–14], protože poskvřnili sebe i lid zaváděním mnohých pohanických zvyků, jimiž byla narušena svatost Hospodinova. Vše vyplývalo z úsilí o přísné rozdělení oblasti světské od oblasti duchovní.

3. Zorobábel na výzvy proroků Aggea a Zachariáše zbudoval po návratu ze zajetí nový ch. První navrátilci totiž ze zprvu zmohli pouze na obnovení oltáře na místě, kde kdysi stával za dob Šalomounových [Ezd 3,3]. Ch. byl stavěn od r. 520 [Ezd 6,3.15; Ag 2,18n] na rozkaz Kyrův a zasvěcen asi r. 516. O podobě a rozměrech tohoto ch. si na základě bibl. zpráv nemůžeme učiniti dostatečných představ. Proti ch. Šalomounovu to byla asi budova nepatrnější jak rozměry, tak zvláště vybavením [Ezd 3,12], ač jistě bylo usilováno o to, aby byly uchovány rozměry ch. Šalomounova. Jsme odkázáni pouze na zprávy 1Mak. Pouze jediný zlatý svícen osvětloval svatyni [1Mak 1,21]; místo cedrového oltáře ocl se v ch. pouze stůl pro chleby předložení. Později byl pořízen i kadidlový oltář [1Mak 1,21n]. Truhla úmluvy nebyla obnovena. Svatyně svatých byla prázdná. Nikoli už stěna, nýbrž nádherná opona, kterou později uloupil Antiochus IV., oddělovala svatyni svatých od svatyně, jak to žádalo vidění Ezechielovo [1Mak 4,38n; 9,54]. Oltář byl nikoli z bronzu, nýbrž z neotesaných balvanů [Ex 20,25]. Ch. Z–ův měl prý také pavlače, ochoz, ale otevřený.

Tento ch. byl znesvěcen a zpusťšen od Antiocha IV. Epifana r. 168 př. Kr. [1Mak 1,57.62]. Aby co nejbolestněji pohoršil Zidy, vzdělal na jeho nádvoří oltář Diovi. R. 165 Juda Makkabejský oltář znovu přestavěl [1 Mak

Plán chrámu z Ezechielova vidění (Ez 40–48). Podle Westminsterského biblického slovníku.

- A. Vnější zeď chrámového okrsku (40, 5).
- B. Tři vnější brány s pokojíky (40, 10).
- C. Vnější „sín“ (40, 17).
- D. Třicet komůrek (40, 19).
- E. Vnitřní „sín“ (40, 28).
- F. Tři vnitřní brány s pokojíky (40, 23).
- G. Sedm stupňů brány (40, 26).
- H. Komůrky zpěváků (40, 44).
- I. Oltář zápalů (41, 22).
- J. Stavení k západu (41, 12).
- K. Nádvoří nazvané „příhrádek“ (41, 13)
- L. Komůrky knězi (42, 13).
- M. „Plácky“ před komůrkami (42, 4).
- N. „Vcházení“, schodiště ke komůrkám. (42, 9).
- O. Kuchyně knězi (46, 22).
- P. Kuchyně lidu (46, 22).
- R. „Síňce“, předstín se dvěma sloupy (40,48).

- S. „Chrám“, svatyně (41, 1).
- T. Svatyně svatých (41, 4).
- X. Místo, kde Ezechiel stál (42, 1).

- a-a. Snížené nádvoří (40, 18; 27).
  - b. Místo k omývání obětí (40, 38).
  - c. „Štokové“, osm špalků k zabíjení obětí (40, 41).
  - d. Čtyři kamenné špalky pro nádobí (40, 42).
  - e-h. Čtyřhranné nádvoří (40, 47).
  - i, j, l, o. Zeď stavení k západu (40, 12).
  - p, q, s. Cesta a dveře ke komůrkám (42, 4).
  - r, t, u. „Ohrada“, zeď do vnější síně (42, 7).
  - w-z. Ohniště s komíny (46, 23.)
- Čtveřekované prostory vnějšího nádvoří jsou „půda udělaná“, vydlážděná (40, 17).
 Čtveřky okolo hlavního chrámu značí „pavlače“, zvýšené výstupkovité dláždění (41, 8).

4,41nn] z neotesaného kamení [Dt 27,5n], ch. očistil a opatřil novým bohoslužebným nářadím. Za 100 let byl znovu znesvěcen vojáky Pompejovými r. 63 př. Kr. a přebudován v mohutných rozměrech až Herodem Velkým.

4. Jiné chrámy židovské byly vystavěny židovskými vystěhovalci a kolonisty, kteří se usadili v Egyptě. Podle rabínských výkladů to neodporovalo ustanovení Dt o centralisaci kultu v Jerusalemě, protože ch. jerusalemský už neexistoval. Na egyptském ostrově Elefantině existoval už před rokem 525 př. Kr. chrám, zasvěcený Jahú-ovi, zničený roku 410 egyptskými kněžími a znovupostavený brzy po r. 407. Druhý byl postaven v Leontopolis v deltském území veleknězem Oniem [Onias] z Jerusalema vypuzeným, za vlády Antiocha IV. Byla to napodobenina chrámu Zorobábelova. Farao Ptolemaios VI., pod jehož ochranou stáli židovští kolonisté, zaručil tomuto ch. náležitě příjmy. Prý byl při tom řízen proroctvím Iz 19,19. Tento ch. přečkal dokonce i ch. Herodův. O jiných ch. židovské diaspory se dočteš u Biče II., 53–58.

Chrámový peníz z Gebalu (Byblos). Představuje chrám Astarte a Adonise. Uprostřed nádvoří s kněžskými komárkami je posvátný kůl (ášera), před ním oltář zápalů. U Adonisovy svatyně jsou dva kulturní sloupy.

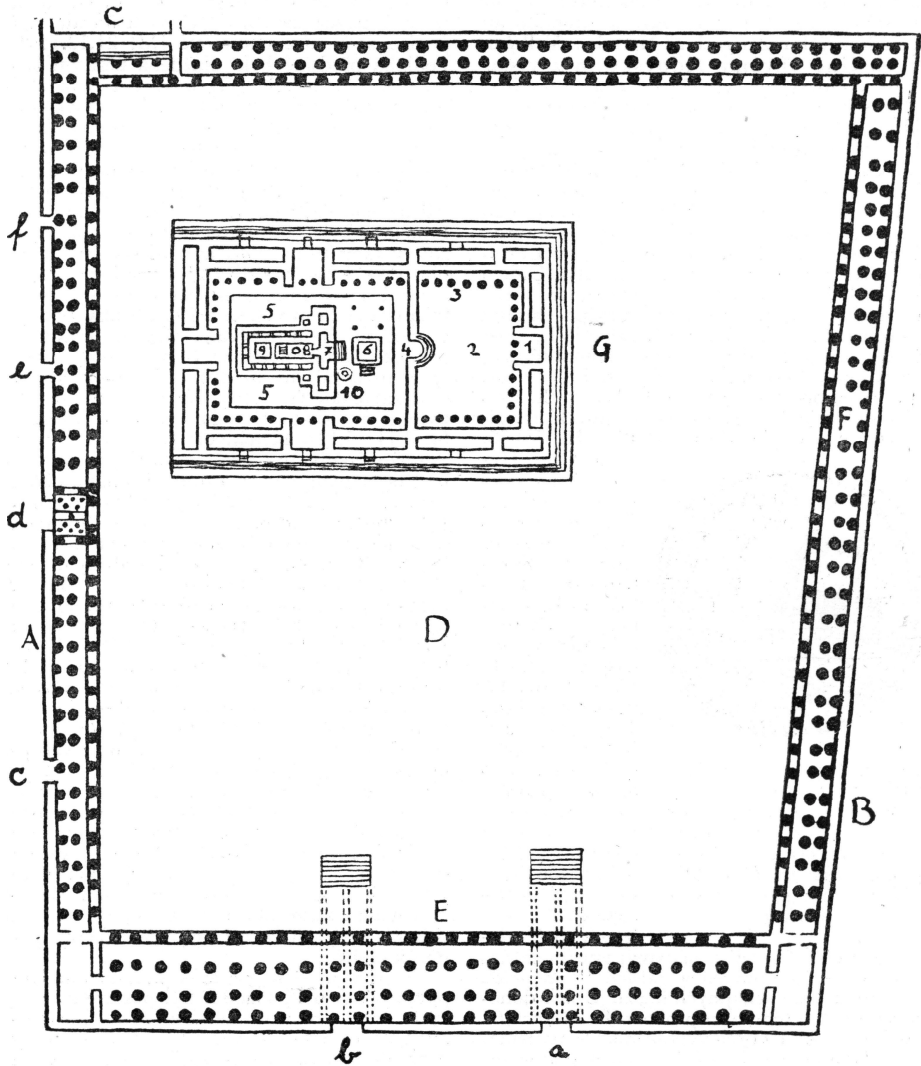
5. Ch. Herodův. Herodes I. Veliký začal r. 18 př. Kr. s opravami a rozšiřováním ch. Zorobábelova. Rozšířil jižní úpatí hory Moria tím, že zřídil vysoké náspy, jež měly 15 řad pylonů vysokých až 11 m. Takovým způsobem dostal půdorys chrámového území podobu obdélníkovou místo původní čtvercové [281 m - jih; 466 m - východ; 488 m - západ]. V osmi letech byl

dostavěny obvodní zdi a nádvoří; vnitřní chrám byl opraven a upraven v dalších 18 měsících tisícem zvláště schopných kněží. Úplně dohotoven byl ch. teprve za prokonsula Albina [63–64], tedy šest let před vyvrácením Jerusalema. Hlavním vchodem [viz obrázek půdorysu] se vcházelo do prostranného nádvoří, t. zv. síně pohanů [D], okolo níž se táhly se tří stran dvojnásobné sloupové chodby [F] o 162 sloupech s attickými patkami a korintskými hlavicemi. Na jihu zřídil Herodes na novém přístavku trojnásobnou chodbu [E], vynikající krásou nad ostatní [loubí královské]. Mramorové sloupy těchto chodeb, pokrytých stropy z cedrového dřeva, měly výšku 12 m. Podlaha byla vykládána různobarevnou mosaikou. Na jihu byly dvě brány [a, b], na západě čtyři brány [c, d, e, f]. V síni pohanů bylo prodá-

váno vše, čeho bylo třeba k obětem. Zde měli stoly i penězoměnci, kteří vyměňovali cizí peníze za peníze chrámové [Mt 21,12,14n]. Podlaha předsíně byla dlážděna pestřým kamením. Síň Izraele [G] byla vyvýšena nad síň pohanů a uzavřena mříží 1,5 m vysokou a obehnána podezdívkou téměř 5 m širokou, na níž vždy v určité vzdálenosti od sebe stály sloupy s nápisy řeckými a latinskými, jimiž se hrozilo trestem smrti pohanům, kteří by vkročili do této části [sr. Sk 24,6; 21,20–30]. Síň Izraelova byla nadto kolem dokola obklíčena zdi vysokou 19 m, v níž byly na severu 4 a na jihu také 4 brány s dveřmi a veřejemi pozlacenými a postříbřenými. Na straně východní byla brána 24 m vysoká a 19 m široká, bohatě vyzdobená [1] a nazývaná »branou krásnou« [Sk 3,2]. Uvnitř podél zdi byly sloupové chodby s různými síněmi pro kněze nebo školní síně zákoníků [L 2,46]. Na východní straně bylo t. zv. sloupové Šalomounovo [J 10,23; Sk 3,11; 5,12]. K nádvoří Izraelovu či také zvanému nádvořím mužů se na východě přimykalo nádvoří žen, přístupné i ženám, nikoli jen ženám [L 2,22.24.37; 18,13; Mk 12,41nn; J 8,2.20n]. Odtud pak po pěti půlkruhovitých stupních skvostnou branou, branou krásnou [Sk 3,2.10], pobitou zlatým a stříbrným plechem a vysokou 24 m, přišlo se do nádvoří mužů [4]. Zde asi stál farizeus [L 18,11], zde se modlili učedníci [L 24,53], zde pobýval Ježíš [Mk 11,11; J 7,37n] i Pavel [Sk 21,26]. Kamenné zábradlí asi půl m vysoké oddělovalo tuto síň od síně kněží [5], v níž stál vlastní chrám. Všechny tyto síně byly dlážděny kamennými deskami. V síni kněží stál oltář pro zápalné oběti kněží [6], vysoký 7,2 m, zhotovený z neotesaných kamenů. Na oltář se vcházelo s jižní strany po stupních, kdežto na sev. straně bylo množství železných kruhů pro uvazování obětních zvířat. Na každém úhlu oltáře vyčníval velký roh. Snad poukazyval na sílu, moc, bohatství a požehnaní Boží. Tyto rohy byly skrápěny krví obětních zvířat. Směrem jižním stálo ještě umyvadlo [10], v němž si kněží umývali ruce i nohy před přistoupením k oltáři.

Teprve nyní se přišlo k samotnému ch., povýšenému o 12 schodů. Byl postaven z velkých mramorových kvádrů silně pozlacených na mramorové základně. Jeho rozměry byly 30 [délka] x 10 [šířka] x 20 [výška] m mimo předsíň! Předsíň byla rozšířena na 50 m o výšce 50 m. Rovněž nad svatyní a svatyní svatých byla místnost a po obou delších stranách přistavěny ochozy s místnostmi. Branou bez vrat, ozdobenou polovičními korintskými sloupy a zakončenou trojúhelníkovým štítem, vcházelo se do předsíně [7], odtud pak branou s pozlacenými, vždy otevřenými vraty do svatyně [8]. Veřeje této brány byly ozdobeny zlatou révou s hrozny velikostí muže jakožto obraz lidu Božího [Jr 2,21]. Mezi dveřmi visel drahý babylonský závěs, utkaný ze čtyř barev

[246] Chrám

Přibližný plán Herodesova chrámu v Jerusalemu. Podle Westminsterského biblického slovníku.

- A. Tyropejské údolí.
- B. Cedronské údolí.
- C. Hrad Antonia.
- D. „Síň“ pohanů.
- E. Královské toubí.
- F. Šalomounovo sloupoví.
- G. „Síň“ Izraele.

- 1. „Krásná brána“.
- 2. „Síň“ žen.
- 3. Sloupořadí žen.
- 4. „Síň“ mužů.
- 5. „Síň“ kněžská.
- 6. Oltář zápalů.
- 7. Chrámová předsiň.
- 8. Svatyně.
- 9. Svatyně svatých.
- 10. Umyvadlo.

a-f. Šest vstupních bran.

a představující hvězdnou oblohu s vyšitými hvězdami. Možná, že se na tento závěr vztahovalo povědění Mt 27,51, nevztahovalo-li se spíše až na oponu u svatyně svatých. Uprostřed svatyně stál zlatý oltář, na jižní straně od něho zlatý sedmiramenný svícen, na sev. straně stůl pro »chleby předložení«. Ze svatyně vedly dveře, zakryté dvoji oponou, do svatyně svatých, [a], jež byla skoro 30 m vysoká, 10 m široká a dlouhá, silně vyzlacená. Celá stavba ch. s nádvořími byla tedy založena způsobem stupňovitým a vlastní chrám zaujímal nejvyšší místo. Pohled na chrám byl jistě velkolepý [Mt 24,1; Mk 13,1n; L 21,5n]

Chrámy byl rozbořen od Tita r. 70 po Kr. Císař Hadrian vystavěl r. 135 na jeho zříceninách pohanskou svatyni Jupitérovu, v jejímž nádvoří byla jezdecká socha císařova. Dnes zde stojí mešita Omarova, založená r. 691 kalifem Abd-el-Malíkem z Damašku.

6. Bohoslužby v jerusal. chrámu za dob Ježíšových se soustřeďovaly kolem zápalných obětí »ustavičných« [Ex 29,42] každého jitra a večera, přinášejících z celého Izraele [Ex 29,38 až 42; Nu 28,3–8]. Třída kněží, jež měla právě službu, spala v jedné z přilehlých chrámových místností. O pořádku bohoslužby rozhodovaly losy [L 1,9]. Kdo byl nejprve vylosován, musil vybrati popel z oltáře a připravit dříví pro ranní oběť. Druhý zabíjel obětní dobytčata, třetí stříkal obětní krev proti oltáři, čtvrtý vybíral popel z kadidelnice, pátý čistil svícny, šestý až desátý přinášeli části obětních zvířat k oltáři, jedenáctý připravil oběť z mouky, dvanáctý chléb, třináctý víno. Zatím co stoupal kouř s oltáře, lid venku se tiše modlil, jsa skloněn až k zemi. Když kněz pronesl požehnání se stupňů chrámových, došlo k oběti za hřích, což bylo znamením pro sbor levitů ke zpěvu žalmů, připadajících na tento den. V určitých přestávkách dva kněží troubili troubami, při jejichž zvuku lid opět padl v modlitbě tváří až k zemi. Bohoslužba byla zakončena zpěvem žalmu, načež byly obětovány oběti soukromé. Pořádek večerních bohoslužeb se lišil pouze tím, že kadidlo bylo obětováno až po oběti zápalné, kdežto ráno bylo kadidlo zapalováno před obětí zápalnou. Večer byly rozsvěcovány i svíce.

7. Poměr Ježíšův k ch. a kultu. Už sz proroci upozorňovali na to, že tam, kde chybí láska a pokora, stává se kult pohoršením [Am 5,21n; Oz 6,6; Iz 1,10nn; Mi 6,6nn; Za 7,5nn]. Iz 66,1nn pak naznačuje, že žádným chrámem nemůže být vystižena sláva Boží, jež záleží v tom, že se ujímá »chudého a zkrroušeného ducha«. Jistě však to není nějaký zásadní odpor proti chrámu [sr. Iz 60,1n zvl. 13nn]. Teprve Pť 15,8; Ž 40,7,9n; 50,9–15 a j. staví modlitbu, vděčnost a pobožný život proti oběti [sr. 1S 15,22; Ž 51,18n; 69,31n; 141,2]. Mi 3,12 [sr. Jr 26,18] prorokuje zničení chrámu a Ez 40–48 očekává eschatologický ch. podobně jako Iz 2,1–4; Ag 2,9n; Za 14,8nn. Toto očekávání nového ch., jež zvláště v období judaistickém značně sílelo, bylo podepre-

no m. j. zkázou truhly úmluvy, nepatrností ch. Zorobábelova a konečně znesvěcením ch. Antiochem IV. [Dn 8,1 Inn; 11,31; 12,11]. Zvláště *apokalyptická literatura židovská pak mluví o tom, že Mesiáš zbuduje nový ch., a zahlíží se do nebeského Jerusalema a ch., přecházejíc tím výrazně ke konečnému zduchovnění kultu, nikoli však k jeho zrušení, tím méně k odmítání ch., jež zůstává i v nebeském Jerusalemu místem obecenství vyvolených Hospodinem. Toto zduchovnění je patrné zvláště ve Zj 21,1–4,22, kde Bůh sám a Beránek jsou chrámem.

To nám umožní pochopit Ježíšův poměr k ch. a ke kultu. Nelze říci s některými vykladači, že stanovisko Ježíšovo bylo naprosto protikultické nebo akultické [Dobschütz], i když nikde nečteme, že by se zúčastnil obětí. Jisté je, že za svého pobytu v Jerusalemě užíval chrámu jako svého působíště [Mt 21,23; 26,55; Mk 12,35,41nn; 14,49; L 18,10n; 20,1; 22,53; J 7,14,28; 8,20,59; 10,23; 11,56; 18,20 a j.]. Ch. je mu domem Božím [Mk 11,17], domem Otcovým [J 2,16], při němž lze přísahat [Mt 23,16n,21]. Platil chrámovou daň [Mt 17,24–27]. Ani vyčištění ch. [Mk 11,15–17; Mt 21,12n; L 19,45n; J 2,14–17] neznamená odsouzení kultu, protože plynulo z přesvědčení o posvátnosti chrámu a z prorockého a mesiášského zplnomocnění k tomuto činu [Jr 7, 11; Iz 56,7]. Významně snad je, že takto očistil právě vnější dvůr chrámový, do něhož měli přístup i pohané: právě jim, »národům«, bylo dobrodiní chrámu Hospodinova odnímáno tím, že prostor pro ně určený byl znesvěcen kupčením, právě jim Ježíš svým zákrokem otvíral účast na poctě Hospodinově. Ovšem v souhlase s proroky staví modlitbu výš než oběť, ale oběť nikde nezavrhuje.

Na druhé straně však Ježíš předpovídá zničení chrámu [Mt 24,1n,15; Mk 13,2,14; L 21,5n,20] jako znamení Božioho soudu nad Izraelem. Zvláštní pozornosti zasluhují výroky o novém ch., jež zbuduje Kristus nikoli rukou lidskou, když dříve zrušil chrám starý. Tento výrok, vyjadřující mesiášské poslání Ježíšovo, byl ve zvnějšněném výkladu hlavním bodem žaloby na Ježíše před nejvyšší radou židovskou [Mk 14,57n; 15,29n a Mt 26,61; 27,40; srovn. J 2,18–22]. Jan toto slovo uvádí ve vztah k tělu Ježíšovu, jež se po zmrtvýchstání stane chrámem věřících [srovn. i J 4,21–24; Zj 21,22]. První učedníci viděli v Ježíši Kristu více než ch. [Mt 12,6] a tak byli vnitřně připraveni na zkázu jerusalemského ch. a zrušení kultu.

8. Učedníci Ježíšovi z počátku ovšem se dále zúčastňovali chrámových bohoslužeb [Sk 2,46; 3,1–10], stejně Pavel [Sk 21,26; 22,17; 24,6,12,18; 25,8; 26,21 sr. 1K 9,19–21]. Poznenáhlu však dochází k naprostému odloučení od židovského kultu. Už Jidášovy peníze, odhozené v ch., byly znamením, že smrtí Ježíšovou je ch. trvale znehodnocen [Mt 27,5].

[248] Chrastina–Chtění

A roztržení chrámové opony při smrti Ježíšově [Mt 27,51; Mk 15,38; L 23,45] znamenalo učedníkům, že přístup k Bohu je nyní zprostředkován nikoli starým kultem, ale smrtí Ježíšovou. Nejdříve to pochopili bývalí hellenističtí Židé [Sk 6,13n; 7,44–50]. Šk 17,24 se vztahuje ovšem na pohanský kult.

Důležité je přenesení motivu chrámu na pospolitost nového lidu Božího. Je už v pozadí slova Mt 16,18 i všech jiných výroků o budování [Kral. »vzdělání«] církve. V podobném přeneseném slova smyslu mluví 1Pt 2,4–10 o křesťanech jako živém kamení, budujícím dům duchovní na úhelním, živém kamení, Kristu [sr. Iz 28,16; Ž 118,22; Mk 12,10; Ř 9,33]. Podle Pavla je každý sbor chrámem [1K 3,9,16n; 2K 6,16n; Ef 2,19–22]; i tělo křesťanova je chrámem [1K 6,19n], který nesmí být poskvříván [sr. 2Kr 21,7; 23,6; Dn 9,27]. Někdy se místo o chrámu v tomto smyslu mluví o domu Božím [1Tm 3,15; Žd 3,6; 10,2; 1Pt 4,17].

Zj užívá několika různých obrazů chrámu. Především líčí nebeský ch. jako sídlo velebnosti Boží, kněžskou svatyni pro službu andělů a vykoupených, kteří v nesčetných zástupech stojí před Božím trůnem a oslavují ho dnem i nocí [Zj 7,15]. Při otevření chrámu je vidět truhlu smlouvy a je vidět a slyšet blesky, hlasy, hromy, zemětřesení a krupobití [Zj 11,19], čímž má být naznačena nepřibližitelnost a svatost Boží [15,8; sr. Iz 6,4; 65,5; Ez 10,4; 44,4; 1Kr 8,11]. Z tohoto nebeského ch. vycházejí tajemné Boží rozkazy [Zj 14,15.17; 15,5–6; 16,1.17].

Druhým obrazem Zj je církev Kristova jako ch. Boží na zemi, který je zřízen podle vidění Ezechieleova, z něhož je vyloučeno všechno nesvaté [Zj 11,1nn] a v němž jednotlivými sloupy jsou ti, kteří zvířezili svou věrností [Zj 3,12 sr. Ga 2,9]. Ale v novém Jerusalemě nebude už žádné ch. [Zj 21,22], neboť »Pán Bůh všemohoucí chrám jeho jest a Beránek«. Touto větou nastal úplný rozchod se židovstvím, jež si nedovedlo představit budoucí Jerusalembesky bez chrámu. Na místo nedokonalých symbolů přítomnosti Boží v chrámě nastupuje nerušené obecenství s Bohem skrze Krista. XX

Chrastina. Tímto slovem překládají Kral. dvě hebr. slova, z nichž první znamená plevel, jenž roste i na poušti [Gn 2,5; Jb 30,4.7] a může být nazván potravou, druhé bodláčí [Iz 7,19], jež bude jednou spolu s ostatním stvořením mítí účast na svobodě a slávě dítek Božích [Iz 55,13 sr. 41,8].

Chrastinka, snad lesík [Iz 17,9], nejde-li tu o poruchu textu, jak se domnívá většina badatelů v souhlasu se LXX [»V ten den budou jeho vzdorná města jako rozvaliny Hevejců a Amorejců«].

Chropot [Iz 29,10], chrápání, tvrdý spánek.

Chroust, snad také larva [Ž 78,46; 105,

34; Iz 33,4; Jl 1,4; 2,25; Na 3,17]. 1Kr 8,37 a 2Pa 6,28 překládají Kral. totéž hebr. slovo *chásil* výrazem brouk. Je však míněn druh kobylek.

Chryzolit, chrysolit, hebr. *taršiš* [Ex 28,20], jest zelená, průzračná odrůda olivínu, chemicky křemičitan hořečnatý $Mg_2Si_2O_6$. Vyskytuje se hlavně v Egyptě a Brazílii. Na náprsníku Aronově byl mezi drahokamy ve čtvrté řadě. Podle Zj 21,20 tvoří ch. sedmý základ z dvanáctera základů městské zdi nebeského Jerusalema.

Chryzoprassus, celistvá odrůda křemene, barvy zelené jako nezralé jablko, dosti vzácný drahokam, který podle Zj 21,20 tvořil desátý základ městské zdi nebeského Jerusalema. *Chalcedon.

Chřadnutí. Tak překládají Kral. hebr. *kachaš* v Ž 59,13, ač jinde totéž slovo překládají výrazem lež [Oz 10,13; Na 3,1], klam [Oz 7,3], hubenost [Jb 16,8]. Ž 59,13 se dnes překládá »lež« [viz slovník], souhlasně s ostatními citovanými místy – s výjimkou Jb 16,8.

Chřest [Jr 46,17], nikoli ve smyslu botanickém, nýbrž od slovesa chřestiti, tedy rámus, hluk, který pominul. Je to přezdívka, která má naznačovatí osud faraónův. Jde patrně o Hofru [588–569].

Chtění, chtítí jsou výrazy, které mají významnou úlohu v Písmě sv., zvláště v NZ jak u Ježíše, tak v kázání Pavlově. Absolutní vůle Boží [*vůle, *rada] se vztahuje jak na stvoření, zejména také stvoření církve [1K 12,18; 15,38] a na běh života lidského [1K 4,19; Jk 4,15], tak na spásu člověka [J 3,8; Mt 20,14n; Ř 9,18.22; Ko 1,27] a na způsob jeho života [Mt 9,13; 12,7; Žd 10,5,8]. Učedníci předpokládají, že Ježíš může, co chce [L 9,54; Mt 17,4; Mk 1,40n; Mt 8,2n; L 5,12n]. Zvl. u Jana je to mnohokrát vyjádřeno [J 5,21; 17,24; 21,22n]. Ježíšovu chtění je třeba bezodkladně vyhovět [Mk 14,12; sr. Sk 9,6]. Současně však ukazuje NZ, že ne všechno chtění Ježíšovo bylo úspěšné [Mk 7,24], že se proti němu postavilo lidské nechtění [Mt 23,37; L 13,34] a že Ježíš své ch. poslušně podroboval vůli Boží [Mt 26,39; Mk 14,36 sr. L 22,42].

O lidském ch. ve smyslu rozhodnutí se mluví u Mt 19,17.21; Mk 8,34 [Mt 16,24; L 9,23;] Ga 4,21; Žd 13,18; 2Tm 3,12. Je to ch., jež má velmi blízko víře, je-li obráceno ke spasitelné moci Ježíšově [Mt 15,28; Mk 10,51; J 7,17; 15,7; Žj 22,17]. Opakem tohoto ch. je rozhodné nechtění [Mt 21,29; 22,3; 23,37; J 5,40; 8,44; Sk 7,39].

Pavel staví vedle sebe, případně proti sobě chtění ve smyslu ochoty, a činění, t.j. provedení, uskutečnění tohoto úmyslu [Ř 7,14–25]. Ukazuje na to, že člověk bez vykoupení a milosti [v.24n], bez síly Ducha [kap. 8] může sice uznávat Zákon jako dobrý [v. 16.22], ale jeho dobrá vůle zůstává jen úmyslem, protože ch. je ochromeno panstvím »těla« [masa]: Ř 7,24; 8,5–7; Ga 5,17. Člověk bez milosti a Ducha sv. může sice toužit po věčném životě, ale jde falešnou cestou, což se jeví

právě v neuskutečnitelnosti jeho chtění, jež se prakticky zvrhá v pravý opak [Ř 7,15–19]. Teprve Duch sv. a s ním Boží milost přináší jednotu ch. a skutečného činění [F 2,13; Ř 9,16]. *Předzřívání, *Vyvolení.

Chudý, chudoba. 1. Ve Starém Z. mluví se velmi často o chudých a chudobě, zvláště v době, kdy se Izrael usadil v městech. V době pastýřské, kdy majetníkem byl kmen, nebyla chudoba příliš živelně pocíťována, i když čteme o neúrodě, nepřátelských vpádech a epidemických nemocech [mor]. V době rolnické, t. j. po obsazení Palestiny, půda byla původně obecná, losem přidělována do správy [Ž 16,5n]. Jedinec stále ještě tvořil součást společnosti, v níž měl i oporu. Teprve v době královské, kdy počal kvést obchod a městský život a kdy život byl už individualisován, začala se objevovat i chudoba, ať už následkem neúrody [sr. 2Kr 8,1–7; Neh 5,3], či pod nájezdy nepřátelských vojsk, nebo přílišným zdaněním a robotou [Neh 5,2; Jr 22,13n], hlavně však chamtivostí [Iz 5,8], lichovou [Neh 5,1–6] a nespravedlností [Iz 1,23; Am 4,1; 6,3n; Mí 2,1n]. Písmo sv. zřetelně ukazuje na pravou příčinu všech těchto zlořádů. Zvrácený poměr k Bohu se nutně zračí i ve zvráceném poměru k člověku. [Srovnej Dt 10,17–19; 14,28–29; 15; 23,19,20; 24,10–21; 26,12–15]. Zvláště vdovy, sirotci, příchozí a levtiti, kteří byli následkem centralisace zbavení výživy, jsou jmenováni mezi chudinou [Dt 12,12,19; 18,1–8].

Péče o chudé byla v Izraeli mimořádně vyvinuta, srovnáme-li to s péčí o chudé u jiných národů [Ex 23,3; Lv 19,15]. Zvláště proroci se zastávali práv chudých a sociálně slabých [Iz 1,23; 10,2; Ez 22,7,29; Mal 3,5]. Zákon Hospodinův bezpodmínečně žádá lásku k člověku jako důsledek lásky k Bohu. Chloubou zbožných boháčů bylo podporování vdov a sirotků [Jb 31,16–22]. I v Zákoně bylo na ně pamatováno. O výročních a jiných slavnostech měli právo zúčastňovati se hodů [Dt 16,11,14; 26,11–14; sr. L 14,13], paběrkovati při sklizni obilní i ovocné [Lv 19,9–10; Dt 24,19n; Rt 2] atd. Zvláště zřízení léta milostivého, nezůstalo-li při pouhém zákonném ustanovení, mělo pomoci chudým [Lv 25,10.12.13.15.28.30; 27,17; Nu 36,4; Iz 61,2]. Zákon myslí na ch. i při vyměřování dávek a obětí chrámových [Lv 12,8; 14,21; 27,8]. Přes tato ustanovení se prohlubovala propast mezi chudinou a boháči, a došlo-li tu a tam k reformě [Jr 34,9nn], bylo od ní snadno upuštěno, jakmile přestal vnější tlak. Proroci správně rozpoznávají, že je třeba nového, »obřezaného« srdce, aby došlo k nápravě [Jr 4,4; Am 5,24].

Po návratu ze zajetí chudoba tížila téměř celou zemi, po desíletí ležící v ssutinách, namnoze neobdělávanou a navíc pod vysokými daněmi cizích vlád. V žalmech slovo chudý je téměř souznačně se slovem zbožný [Ž 9,10; 10,2n; 12,6; 14,6; 69,34 atd.]. Teprve za vlády Makkabejských knížat vrátila se určitá zámožnost do Palestiny, která postupně zyrůstala zvláště vlivem poutí zahraničních Židů

do Jerusalema o hlavních svátcích. I kněží bohatli pravidelným odváděním chrámové taxy. Judstvo bylo sídlem rolnictví, Galilea sídlem průmyslu.

2. V Novém Zákoně vysoké daně zvláště citelně doléhaly na obyvatelstvo palestinské. Celníci a publikáni, kteří vybírali daně, byli proto velmi nenáviděni. Proti chudobě se bojovalo zvláště almužnictvím, jež přešlo i do prvokřesťanské církve jako náboženská povinnost [Sk 6,1–6; Ř 12,13; 15,26; Ga 2,10]. I v NZ, stejně jako v žalmech, mívá slovo ch. náboženský přízvuk. Jsou to ti, kteří jsou odříznuti nejen od dobrodiní kultury, ale také od hlubšího písmarského poznání, jež zůstávalo výhradou studovaných. Tito duchovní vydědenci nebyli ani s to pochopiti složité nauky zákoníků. Jim zvěstuje Ježíš evangelium, a právě to je ve smyslu Iz 61,1 dokladem jeho kristovství [Mt 11,5]. »Chudí duchem« [Mt 5,3] jsou ti, kteří jsou si bolestně vědomi své ubohosti [Ž 34,19; sr. 37,11] a kteří pod ní trpí [1S 2,8; Ž 9,19; 72,12n]. Sr 1K 1,26n. Ježíš blahoslaví chudé [Mt 5,3; L 6,20]; v Jakubově epištole je ostrý útok proti bohatým [5. kap.]. I Ježíš varuje před bohatstvím jako nebezpečnou překážkou zbožnosti [Mt 19,16–30; sr. Př 30,8].

Chulda [= krtice], prorokyně, manželka Salluma, strážného nad rouchem, t. j. nad královskou šatnou. Kral Joziáš vyslal k ní zvláštní poselstvo, aby se jí zeptalo na mínění o nalezené knize zákona v jerusalemském chrámu r. 622 př. Kr. Prorokovala zkázu Jerusalema po smrti zbožného Joziáše [2Kr 22,3 až 20 = 2Pa 34,8–28].

Chumel [Iz 17,13] ve významu kotouč prachu nebo smuchlaných suchých lodyh artyčoku, jež jsou ve velkém množství poháněny jako točící se kola. Tentýž hebr. výraz překládají Kral. v Ž. 83,14 jako chumelice.

Chupp, kněz, žijící v době Davidově, na něhož připadl los třináctý při rozdělení na kněžské třídy [1Pa 24,13].

Chuppim, náčelník benjaminské rodiny [Gn 46,21; 1Pa 7,12.15]. Nu 26,39 se jmenuje Hufam.

Chur [= skvělost, bělost?]. – 1. Otec Refaiášův, hejtman nad polovicí kraje jerusalemského, který podporoval Nehemiáše při opravách městských hradb [Neh 3,9]. – 2. Syn Churův, správce Šalomounův na hoře Efraim, mající na starosti dodávky ke královskému dvoru [1Kr 4,8].

Churai [1Pa 11,32], nazývaný v 2S 23,30 *Haddai.

Churam, syn Bély, prvorozeného Benjaminova [1Pa 8,3.5], snad totožný s *Hufamem.

Chus hebr. *kúš*, prvorozený syn Chámův; také jméno země v Africe, kterou podle Gn 10,6 zaujali jeho potomci. Jde pravděpodobně o Ethiopii, zemi Moufeninskou [2Kr 19,9; Est 1,1; Ez 29,10]. Jde však o ni též v Gn 2,13? Názory odborníků se tu rozcházejí.

[250] Chusa–Chyrost

Chusa [= spěch, vzrušení?], nějaké místo v Judstvu, jz. od Betlema [1Pa 27,11].

Chusai Architský, přítel Davidův [2S 15,32–37; 16,16; 17,5,14], který předstíráním přichylnosti k Absolonovi zrušil radu *Achitolovu. Byl to asi otec Baanův [1Kr 4,16].

Chusan [Ab 3,7], podle některých týž co Chusan Risataimský, král syrský v Mesopotamii [Sd 3,8,10]. Podle jiných jde snad o kraj někde v Arabii, obydlený kdysi Chusity [Kusity]. *Chusi 1.

Chusatský, obyvatel místa *Chusa [2S 21,18; 23,27].

Chusi. 1. Muž z pokolení Benjaminova, o němž je zmínka pouze v Ž 7,1. Vidívá se v něm přívrženec Saulův nebo Absolonův, nepřítel Davidův, snad nějaký Ethiopejec. Hebrejsky zní jméno *Kúš*, ale už starověké překlady, počínajíc Septuagintou, četly *Kúši* [odtud i kralické Chusi], historisující žalm 7 podle 2S 18,21nn, ač tam není řečeno, že by onen Chůzi byl Benjaminec. Nutno však hledat vysvětlení u Ab 3,7 v oněch záhadných »stanech Chusan«. Oba oddíly, Ž 7 i Ab 3 vykazují význačné vnitřní shody, jejichž náležitým exegetickým zhodnocením budou oba nově osvětleny a ukáže se neudržitelnost dosavadních historisací. B.

2. Otec proroka Sofoniáše [Sof 1,1].

Chusim. 1. Syn Danův [Gn 46,23], nazývaný v Nu 26,42 Suham. – 2. Synové Aherovi z pokolení Benjaminova [1Pa 7,12].

3. Jedna ze tří žen Benjaminovce Sacharaima [1Pa 8,8,11], nazývaná Kral. Chusima.

Chussimšti [2Pa 12,3], obyvatelé Ethiopejšti, t. j. v širším smyslu obyvatelé Nubie, severní Habeše, potomci Chámovi [Gn 10,6].

Chůva *Chovačka.

Chuza. 1. Úředník Herodesa Antipy [L 8,3], jehož žena Johanna přísluhovala Ježíšovi na jeho misijní cestě. – 2. Předek Judův, žijící v době Jeremiášově [Jr 36,14].

Chuzi, chussimský, ethiopejský osobní přídelenec Joabův [2S 18,21.22.23.31–32].

Chvála, chváliti, chválení ve smyslu uznání něčí zásluhy, nadšený a vděčný souhlas s jeho činy. V celém starověku byly chvála, uznání, souhlas životním cílem člověka. Ještě stoicí filozofové pokládali za nutné podávati návod, jak se stát nezávislým na chvále člověka.

SZ má zvláštní názor na ch. [Tímto překladem vystihují Kraličti několik rozličných hebr. výrazů!] Podle něho se ch–ou zvyšuje čest, sláva a moc toho, kdo je chválen, ať už jde o člověka nebo o Boha. Kdo není chválen, tomu ubývá na cti, moci a slávě [1S 15,30].

Synonymum pro chváliti je oslavovati, v hebr. doslovně »učiniti těžkým, závažným, významným« [kbd Iz 24,15; Ž 22,24]. Chváliti = zvyšovati čest, význam a moc. Když Jr 48,2 mluví o »pochvale Moábově«, myslí tím na moc a sílu země [sr. Iz 16,14]. Když Jr 51,41 mluví o Babylonu jako »chvále vši země«, myslí tím na jeho sílu, která ovládá okřslek světa. Má-li býti truchlicí Sión oblečen podle Iz 61,3 v oděv chvály, znamená to, že bude opět probuzen k životu a jeho sláva obnovena. Hospodin je hrozný v chválách [Ex 15,11], t. j. v slavných činech. Hospodin může poukrotit svůj hněv, protože to nemůže zmenšit jeho chválu, t. j. moc, čest a slávu [Iz 48,9]. Jeho ch. trvá na věky [Ž 111,10], naplňuje všechnu zemi [Ab 3,3], obklopuje Boží trůn [1Pa 16,27, kde Kral. mají »jasnost«], nebude nikomu dána [Iz 42,8]. Jen Hospodin je chválou Izraelovou, t. j. jen on dává Izraelovi závažnost [Dt 10,21 sr. Jr 17,14; Ž 109,1 *Chlouba], ale také Izrael je chválou Boží [Jr 13,11; 33,9] na tomto světě. Proto je povinností Izraelovou rozmnožovat, vzdávat, zvěstovat, vypravovat chválu, t. j. mocné činy Boží [Iz 42,10; 43,21; 60,6; Ž 22,26; 33,1; 34,2; 35,28; 40,4; 48,11; 51,17; 66,2; 79,13; 102,22; 106,2; 145,21]. Také pokorné umlknutí před Hospodinem je s to zvýšiti chválu Boží [Ž 65,2; »Tobě umlknutí chválou«, sr. Kral. opis tohoto stručného překladu]. Hebr. *Hallelujah [= chvalte Hospodina] je častou výzvou k zanotování chvalozpěvu.

V NZ-ě se chválou [*epainos*] myslí především konečné uznání Boží jako výrok Boží při zjevení Kristově [1Pt 1,7; Ř 2,29; 1K 4,5 sr. Mt 25,21.34n] anebo uznání se strany pověřenců Božích, církve [2K 8,18] nebo vrchnosti, jejichž funkci, zastávanou i ve službě Boží, je udělovati chválu dobře činícím [Ř 13,3; 1Pt 2,14]. Ve své funkci apoštola, t. j. zvláštního pověřence Kristova, udílí chválu i Pavel. [1K 11,2.17.22]. – Jako ve SZ, tak i v NZ je přední povinností věřícího chváliti Boha. Tak překládají Kral. řecké »vzdávati čest« či vlastně »slávu« [*doxazein*] [Zj 14,7; 19,7]; ve Zj 19,5 je však řecké slovo, jež znamená chváliti. Ovšem, »chváliti« a »slavit« Boha jsou pojmy velmi blízké, skoro souznačné. Biblické ch. znamená na mnohých místech chvalozpěv [sz žalmy, Ef 1,6; F 1,11]. V Ef 5,19 je slovem ch. přeložen řecký výraz »hymna«.

Chyrost. Tímto výrazem překládají Kral. několik různých hebr. slov, jež mohou znamenat lest, zradu, podvod nebo úklad [Joz 9,4; 1S 23,22; Jb 5,13; Ž 10,7; Dn 11,25]. V NZ tak překládají jedno řecké slovo [*panúrgia*], jež znamená lstivé chytráctví, tedy totéž co ve SZ »lest« [*ormá*], sr. L 20,23; 1K 3,19; 2K 4,2; 11,3; 12,16; Ef 4,14.